

Omavalvonta Helsingin, Hämeenlinnan, Keravan ja Riihimäen vankiloissa

Juha Vuori

2023 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Omavalvonta Helsingin, Hämeenlinnan, Keravan ja Riihimäen vankiloissa

Juha Vuori
Turvallisuusjohtaminen, YAMK
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2023

Juha Vuori

Oma-valvonta Helsingin, Hämeenlinnan, Keravan ja Riihimäen vankiloissa

Vuosi

2023

Sivumäärä

51

Tämä opinnäytetyö tehtiin Turvallisuusjohtamisen ylempään ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyönä Laurea-ammattikorkeakoulussa. Opinnäytetyö kohdistuu Rikosseuraamuslaitokseen. Rikosseuraamuslaitos vastaa tutkintavankeuden toimeenpanosta sekä yhdyskuntaseuramusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, miten oma-valvonta toteutuu Helsingin, Hämeenlinnan, Keravan ja Riihimäen vankiloissa. Oma-valvonta on menetelmä, jolla arvioidaan yksiköiden käytäntöjen lainmukaisuutta. Menetelmällä tarkoitetaan prosessia ja arvioinnissa käytettyjä työkaluja.

Opinnäytetyön viitekehys muodostuu rikosseuraamusalaa säätelevästä säädöspohjasta, keskeisimpinä perustuslaki, hallintolaki, sekä vankeus- ja tutkintavankeuslaki. Viitekehukseen kuuluu myös laillisuusvalvonta, johon oma-valvonta sisältyy osana Rikosseuraamuslaitoksen sisäistä laillisuusvalvontaa.

Viitekehukseen sisältyvät rikosseuraamusalaa valvovien viranomaisten, ulkoisen laillisuusvalvonnan, tarkastukset, lausunnot ja kannanotot. Keskeisimpiä rikosseuraamusalaa valvovia viranomaisia ovat eduskunnan oikeusasiamies ja Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea. Osan viitekehystä muodostavat turvallisuusjohtaminen sekä Rikosseuraamuslaitoksen riskienhallinta.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, lähestymistapana on käytetty tapaustutkimusta. Tutkimusaineisto on kerätty haastatteluin. Toisena tutkimusaineistona on käytetty valmiita dokumentteja, jotka olivat tutkimuksen vankiloissa kirjattuja oma-valvonnan arviointidokumentteja. Haastattelun tyyppinä on käytetty teemahaastattelua. Otantamenetelmänä haastatteluissa on käytetty harkinnanvaraista otantaa. Haastatteluissa oli neljä haastateltavaa, joiden haastattelut toteutuivat joulukuussa 2022. Analyysimenetelmänä on käytetty teemoittelua haastatteluaineistossa, ja dokumenttianalyysiä yksiköiden oma-valvonnan arviointidokumenttien analysoinnissa.

Keskeisimpinä tuloksina opinnäytetyöstä voidaan esittää, että oma-valvonta toteutuu Helsingin, Hämeenlinnan, Keravan ja Riihimäen vankiloissa kohtuullisen hyvin, mutta ei niin kokonaisvaltaisesti eikä siinä laajuudessa kuin oma-valvontamenetelmä ja sen prosessi on tarkoitettu toteutuvan. Myöskään näyttöä oma-valvonnan perusteella tehtyjen toimenpiteiden toimivuudesta ei ole.

Juha Vuori

Self-monitoring in Helsinki, Hämeenlinna, Kerava and Riihimäki prisons.

Year 2023 Pages 51

This thesis was written as a thesis for the Master's degree in Safety Management at Laurea University of Applied Sciences degree. The thesis focuses on the Prison and Probation Service. The Prison and Probation Service is responsible for the implementation of pre-trial detention and the enforcement of community sanctions and prison sentences.

The purpose of the thesis was to study how self-monitoring is implemented in prisons in Helsinki, Hämeenlinna, Kerava and Riihimäki. Self-monitoring is a method of assessing the compliance of services with the law. The method refers to the process and tools used in the assessment.

The framework of the thesis consists of the legal framework regulating the Prison and Probation sector, the most important of which are the Constitution, the Administrative Act, and the Prison and Remand Act. The framework also includes law enforcement, which includes self-monitoring as part of the internal law enforcement of the Prison and Probation Service.

The reference framework includes inspections, opinions and statements by the authorities supervising the criminal justice system, external judicial control. The main authorities supervising the prison and probation sector are the Ombudsman of Parliament and the Council of Europe Anti-Torture Committee. Part of the framework is the security management and the risk management of the Criminal Sanctions Agency.

The thesis is a qualitative study, using a case study approach. The research data has been collected through interviews. The second research material used was a set of ready-made documents, which were self-monitoring assessment documents recorded in the prisons in the study. The type of interview used was a thematic interview. The sampling method used for the interviews was discretionary sampling. The interviews were conducted in December 2022 with four interviewees. Thematic analysis of the interview data and documentary analysis of the units' self-monitoring assessment documents have been used as the method of analysis.

The main results of the thesis are that self-monitoring is implemented reasonably well in the prisons in Helsinki, Hämeenlinna, Kerava and Riihimäki, but not as comprehensively and to the extent, that the self-monitoring method and its process is intended to be implemented. There is also no evidence that the self-monitoring measures are working.

Keywords: self-monitoring, oversight of legality, prison and probation service, prison and probation sector, prison

Sisälllys

1	Johdanto.....	7
2	Tutkimuskysymys	8
3	Rikosseuraamuslaitos	8
4	Laillisuusvalvonta vankiloissa.....	9
5	Omavalvonta vankiloissa	10
6	Tutkimuksen vankilat	12
6.1	Helsingin vankila	13
6.2	Hämeenlinnan vankila	13
6.3	Keravan vankila.....	13
6.4	Riihimäen vankila	13
7	Tutkimuksen viitekehys.....	13
7.1	Omavalvontaa koskeva keskeinen lainsäädäntö	14
7.2	Ulkoisen laillisuusvalvonnan havainnot vankiloista	14
7.3	Sisäisen laillisuusvalvonnan havainnot omavalvonnasta	17
7.4	Turvallisuusjohtaminen.....	18
7.5	Rikosseuraamuslaitoksen riskienhallinta.....	18
8	Tutkimusmenetelmät	19
8.1	Laadullinen tapaustutkimus	20
8.2	Teemahaastattelu.....	21
8.3	Harkinnanvarainen otanta	22
8.4	Teemoittelu analyysi	24
8.5	Dokumenttianalyysi.....	25
8.6	Triangulaatio.....	27
9	Teemahaastattelun tulokset	27
9.1	Omavalvontamenetelmän toteutuminen tutkimuksen vankiloissa	27
9.2	Omavalvonnan työkalujen toimivuus	28
9.3	Omavalvonnan toimintakulttuuri tutkimuksen vankiloissa	29
9.4	Muut esille nousseet teemat.....	29
9.5	Teemahaastattelutulosten tulostaulukko	31
10	Dokumenttianalyysin tulokset	32
10.1	Piilossa olevat viestit - analyysi.....	32
10.2	Ilmisisältö - analyysi	33
10.3	Dokumenttianalyysin tulostaulukko	34
11	Johtopäätökset	36
11.1	Omavalvonnan toteutuminen.....	36
11.2	Omavalvonnan työkalujen toimivuus	37

11.3	Omavalvonn an toimintakulttuuri	38
11.4	Omavalvonn an toteutumiseen vaikuttavat muut tekij at	38
11.5	Tutkimuksen luotettavuustarkastelu	40
11.6	Jatkotutkimusaiheet	42
	L ah tteet	43
	Kuviot	48
	Taulukot	48
	Liitteet	49

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö kohdistuu Rikosseuraamuslaitokseen. Rikosseuraamuslaitos on viranomainen, joka vastaa tutkintavankeuden toimeenpanosta sekä yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta. Viranomaisten käyttämä kaikki julkinen vallankäyttö tulee perustuslain (731/1999) nojalla perustua lakiin, joten on syytä olettaa kaiken viranomaistoiminnan olevan lainmukaista. Vai onko sittenkään?

Lainsäädännön asettamista vaatimuksista huolimatta Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa valvova eduskunnan oikeusasiamies (2018, 192; 2020, 267) on havainnut Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa toistuvia virheitä sekä lainvastaista menettelyä. Oikeusasiamiehen (2019, 205) mukaan kaikista hallinnonaloista rikosseuraamusala on hallinnonala, josta tulee kaikkein eniten kanteluita, joissa on myös korkea toimenpideprosentti.

Rikosseuraamuslaitos on näihin havaintoihin reagoinut pyrkimällä korjaamaan toimintaansa lainmukaiseksi. Rikosseuraamuslaitos aloitti vuonna 2019 laillisuusvalvontaprojektin, jonka yksi keino parantaa toiminnan lainmukaisuutta oli vuonna 2021 käyttöönotettu omavalvontamenetelmä. Omavalvonta on menetelmä, jolla arvioidaan vankiloiden ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen käytäntöjen lainmukaisuutta. Menetelmällä tarkoitetaan prosessia ja arvioinnissa käytettyjä työkaluja. (Rikosseuraamuslaitos 2022h, 3-6.)

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli tutkia, miten omavalvontamenetelmä toteutuu Helsingin, Hämeenlinnan, Keravan ja Riihimäen vankiloissa. Omavalvontamenetelmän käyttöönotto ajoitui keskelle hankalia aikoja - elettiin keskellä hankalaa koronapandemiaa, sekä Rikosseuraamuslaitoksessa kärsittiin resurssipulasta (Oikeusasiamies 2021, 149). Omavalvontamenetelmä ja sen käyttöönotto saattoi jäädä näiden edellä mainittujen tekijöiden varjoon. Omavalvonta on rikosseuraamusalalla varsin uusi asia, se on otettu käyttöön vuonna 2021 (keskushallintoyksikkö 2022a, 11). Aikaisempia tutkimuksia aiheesta ei ole.

Opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena, jossa lähestymistapana on tapaustutkimus. Tutkimusaineisto on kerätty teemahaastatteluin, ja toisena tutkimusaineistona on käytetty valmiita dokumentteja, jotka olivat yksiköissä kirjattuja omavalvonnan arviointidokumentteja. Otantamenetelmänä haastatteluissa on käytetty harkinnanvaraista otantaa. Haastatteluissa oli neljä haastateltavaa, joiden haastattelut toteutuivat joulukuussa 2022. Haastattelutavat oli tutkittavien yksiköiden omavalvonnan vastuuhenkilöitä, yksi haastateltava jokaisesta yksiköstä. Analyysimenetelmänä on käytetty teemoittelua haastatteluaineistossa, ja dokumenttianalyysiä yksiköiden omavalvonnan arviointidokumenttien analysoinnissa.

Opinnäytetyö on toteutettu kirjoittajan aloitteesta. Virkatehtävien yhteydessä havaittiin oma-valvonnan käyttöönnotossa haasteita. Oma-valvontamenetelmä ei vaikuttanut toteutuvan tarkoi-tetulla tavalla. Oikeusyksikkö piti ajatusta opinnäytetyön tekemisestä hyvänä ja tarpeellisena. Opinnäytetyö on tehty vuorovaikutuksessa oikeusyksikön kanssa.

2 Tutkimuskysymys

Tässä luvussa esitellään tämän tutkimuksen tutkimuskysymys, johon etsitään vastausta tässä tutkimuksessa. Tutkimuskysymys ohjaa tutkimuksen kulkua ja aineistonkeruuta (Kananen 2019, 24).

- Miten oma-valvontamenetelmä toteutuu Helsingin, Hämeenlinnan, Keravan ja Riihimäen vankiloissa.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, miten oma-valvonta toteutuu Helsingin, Hämeenlinnan, Keravan ja Riihimäen vankiloissa. Tutkimuksessa tarkastellaan miten Oma-valvontamenetelmä ja sen prosessi toteutuu tutkimuksen vankiloissa. Opinnäytetyössä ei tutkita oma-valvonnan tu-losten perusteella tehtyjä toimenpiteitä, niiden lainmukaisuutta tai toimivuutta.

3 Rikosseuraamuslaitos

Rikosseuraamuslaitos vastaa vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpa-nosta sekä tutkintavankeuden toimeenpanosta. Rikosseuraamuslaitoksen tavoite on osaltaan lisätä yhteiskunnan turvallisuutta sekä ehkäistä uusintarikollisuutta. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet huolehtivat rangaistusten turvallisesta ja lainmukaisesta täytäntöönpanosta perus-tehtävää suoritettaessa. Rikosseuraamuslaitoksen toiminta on säädetty laissa Rikosseuraamus-laitoksessa (221/2022) sekä Valtioneuvoston asetuksessa Rikosseuraamuslaitoksessa (290/2022). (Rikosseuraamuslaitos 2020.)

Rikosseuraamuslaitos kertoo tehtäväkseen huolehtia omalla hallinnonalallaan yhteiskunnan tur-vallisuudesta ylläpitämällä turvallista ja laillista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää. Rikosseuraamuslaitos mainitsee arvoikseen ihmisarvon kunnioittamisen ja oikeudenmukaisuu-den. Näihin arvoihin sitoutuminen merkitsee perus- ja ihmisoikeuksien turvaamista, tuomittu-jen kohtelemista keskenään tasavertaisesti, inhimillisesti ja asiallisesti, kaiken toiminnan lain-mukaisuutta sekä oikeuden ja kohtuuden noudattamista sekä täytäntöönpanon toteuttamista tavalla, joka tukee tuomittujen yksilöllistä kehitystä ja kasvua sekä tuomitun pyrkimystä rikok-settomaan elämään. Rikosseuraamuslaitoksen strategia (kuva 1) muodostuu toiminnallisesta

tuloksellisuudesta, yhteiskunnallisesta vaikuttavuustavoitteesta ja henkilöstöön ja resursseihin liittyvistä strategisista tavoitteista. (Rikosseuraamuslaitos 2022a.)

Kuva 1: Rikosseuraamuslaitoksen strategiakartta vuosille 2022-2025 (Rikosseuraamuslaitos 2022a).

4 Laillisuusvalvonta vankiloissa

Tässä alaluvussa tutustutaan laillisuusvalvontaan Rikosseuraamuslaitoksessa, mitä sillä tarkoitetaan sekä miten sitä toteutetaan. Laki valtion talousarviosta (423/1988) 24 § edellyttää, että jokaisen valtion viraston tulee järjestää sisäinen valvonta. Valtion talousarviosta annetun asetuksen (1243/1992) 9 luku sisältää tarkemmat säädökset sisäisestä valvonnasta. Viraston ja laitoksen on järjestettävä sisäinen valvonta asianmukaisesti sen omassa toiminnassa sekä toiminnassa, josta virasto ja laitos vastaavat.

Paasosen (2021, 108) mukaan Rikosseuraamuslaitoksen laillisuusvalvonta voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen valvontaan. Oma valvonta on osa Rikosseuraamuslaitoksen (2022h, 34) sisäistä laillisuusvalvontaa. Oikeusasiamiehen mukaan sisäinen laillisuusvalvonta on erityisen tärkeää hallinnonaloilla, joissa puututaan kansalaisten perusoikeuksiin. Oikeusasiamies korostaa myös, että ensisijaisesti vastuu toiminnan laillisuudesta ja valvonnasta on hallinnonalalla itsellään. (Oikeusasiamies 2018, 190.)

Rikosseuraamuslaitos käyttää vankeihin ja rikosseuraamusasiakkaisiin julkista valtaa, jolla puututaan yksilön perusoikeuksiin. Julkisen vallan tunnusmerkki on yksipuolisuus, jossa vallan

käyttäjällä on oikeus tehdä toiseen osapuoleen kohdistuvia oikeustoimia ilman näiden suostumusta. Julkinen valta perustuu aina lakiin, jota on tarkoin noudatettava. Laillisuusvalvonta on toimintaa, jossa valvotaan hyvän hallinnon ja säädösten toteutumista viranomaistoiminnassa. (Hartoneva, Martikainen, Pajuoja & Vartia 2023, 39.)

Keskeisin ulkoista laillisuusvalvontaa suorittava taho on eduskunnan oikeusasiamies. Ulkoisia valvontaviranomaisia ovat myös tietosuojavaltuutettu, tasa-arvovaltuutettu ja yhdenvertaisuusvaltuutettu. Vankiterveydenhuollon yksikön toimintaa valvoo Pohjois-Suomen aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto Valvira. Merkityksellisiä ulkoisia valvojia laillisuusvalvonnan kannalta ovat myös kansainväliset valvontaelimet, kuten Euroopan kidutuksen vastainen komitea, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin sekä YK:n alaiset kidutuksen vastainen komitea, ihmisoikeuskomitea, sosiaalisten, taloudellisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea sekä vammaisten ja lasten oikeuksien komitea. (Hartoneva ym. 2023, 43.)

Rikosseuraamuslaitoksessa sisäisesti tapahtuva laillisuusvalvonta keskittyy tutkintavankien, vankeusvankien sekä yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden kohtelun ja oikeuksien toteutumisen valvontaan. Laillisuusvalvonnassa käsitellään hallintokanteluita ja oikaisuvaatimuksia, suoritetaan laitoksiin laillisuusvalvontatarkastuksia sekä käsitellään oikeusasiamiehen lausuntoja. (Rikosseuraamuslaitos 2022h, 11-12.)

Nykymuotoinen sisäinen laillisuusvalvonta Rikosseuraamuslaitoksessa on alkanut laillisuusvalvonnan kehittämisprojektin muodossa vuonna 2019. Kehittämisprojekti päätettiin käynnistää, koska oikeusasiamies havaitsi laillisuusvalvonnan riittämättömyyden vuonna 2018 tehdyillä tarkastuksilla, jotka kohdistuivat Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön ja Oikeusministeriön kriminaalipoliittiseen osastoon. Kehittämisprojektin tavoitteena oli lisätä vankien ja rikosseuraamusasiakkaiden lainmukaista ja Rikosseuraamuslaitoksen strategian mukaista kohtelua, selkeyttää laillisuusvalvonnan prosesseja, antaa työkaluja yksiköihin varmistamaan lailliset toimintatavat sekä siirtää painopiste jälkikäteisestä laillisuusvalvonnasta ennakolliseen. Laillisuusvalvontaprojektin tavoite oli myös määritellä, minkälaista laillisuusvalvontaa on Rikosseuraamuslaitoksessa sekä suunnitella sen toteuttaminen. Sisäisellä laillisuusvalvonnalla pyritään myös ennakoivasti ja ennaltaehkäisevästi puuttumaan havaittuihin ongelmakohtiin. (Rikosseuraamuslaitos 2022h, 3-8.)

5 Omavalvonta vankiloissa

Rikosseuraamuslaitoksen laillisuusvalvonnan painopiste yksiköihin tehtävien laillisuusvalvontatarkastusten ohella oli kehittää omavalvontamenetelmä, jolla yksiköiden sisällä arvioidaan käytäntöjen lainmukaisuutta. Menetelmällä tarkoitetaan prosessia (kuva 2) ja arvioinnissa

käytettyjä työkaluja. Työkaluina tarkoitetaan arviointikäsi kirjoja itsearvointiin sekä asiakirja-pohjia ryhmäkeskustelun raportointiin. (Rikosseuraamuslaitos 2022g.)

Kuva 2: Omavalvontamenetelmän prosessikaavio (Rikosseuraamuslaitos 2022h, 35).

Omavalvonta on laitoksen käytäntöjen ja niiden lainmukaisuuden arvioinnin prosessi, joka suoritetaan yhdyskuntaseuraamustoimistoissa ja vankiloissa vuosittain. Työvälineenä arvioinnissa käytetään oikeusyksikön laatimaa arviointikäsi kirjaa. Omavalvonnan toteuttamisesta yksiköissä vastaa yksikön päällikkö, joskin hän voi delegoida käytännön järjestelyt esimerkiksi apulaisjohtajalle. (Rikosseuraamuslaitos 2022g.)

Omavalvontamenetelmässä muodostetaan työryhmä, johon kuuluu yksikön johto sekä edustajia jokaisesta henkilöstöryhmästä. Työryhmän muodostaa yksikön päällikkö tai virkamies, jolle hän on tehtävän delegoinut. Työryhmään valitut ohjeistetaan; mitä omavalvontamenetelmä on ja miten sitä toteutetaan. Jokainen työryhmään kuuluva suorittaa yksilöarvioinnin, jossa hän tekee havaintoja ja arvioi toimintaa oman tehtäväkuvan näkökulmasta. Yksilöarvointi tehdään arviointikäsi kirjaa käyttäen, vastaten arviointikäsi kirjan väittämiin ja kirjaten sanallisesti omia tehtyjä havaintoja. Kirjaukset tehdään vapaamuotoisesti oman tehtäväalueen näkökulmasta. Kirjauksissa tulisi pohtia, vastaavatko yksikön käytännöt sääntelyä, ovatko käytännöt

yhdenmukaisia, onko jokin asia epäselvä, onko vastuu jonkin asian suhteen epäselvä sekä kuinka yksikön toimintaa voisi kehittää. (Rikosseuraamuslaitos 2022g.)

Yksilöarvioinnin jälkeen työryhmä kokoontuu yhdessä keskustelemaan yksilöarvioinneissa tehdyistä havainnoista, epäselvyyksistä ja esiin nousseista kysymyksistä. Keskustelussa käsitellään arviointikäsitteiden teemoja. Työryhmän yhteisessä keskustelussa etsitään ratkaisuja havaittuihin epäselvyyksiin ja ongelma-kohtiin. Esimerkiksi mikä on ongelman aiheuttaja, onko ohjeistus olemassa, onko ohjeistus omaksuttu, tulkitaanko ohjeistusta eri tavoin tai onko asia vastuutettu. Työryhmän keskustelussa tulee myös pohtia havaittujen ongelmien laajuutta, koskeeko asia kaikkia, vain tiettyä henkilöstöryhmää vai yksittäisiä virkamiehiä. Työryhmän kesken tulisi pohtia, mitä ongelmalle voi tehdä yksikön sisäisesti, tai jos ongelmaa ei voi ratkaista yksikön sisäisesti, mille taholle asia olisi syytä välittää toimenpiteitä varten. (Rikosseuraamuslaitos 2022g.)

Havainnot ja niiden pohjalta tehdyt toimenpiteet kirjataan arviointidokumenttiin. Samalla määritellään aikataulu, vastuuhenkilöt ja valvonta tehtäville toimenpiteille. Mikäli omavalvonnan yhteydessä havaitaan oikeudellisia tulkinta-ongelmia, otetaan oikeusyksikön lakimieheen yhteyttä, joka auttaa asiassa. Keskustelun pohjalta kirjoitettu arviointidokumentti toimitetaan oikeusyksikköön sekä rikosseuraamuskeskuksen johtajalle. Oikeusyksikkö käyttää laitoksissa tehtyjä arviointidokumentteja laillisuusvalvonnan, normiohjauksen sekä koulutusten suunnittelun pohjana. (Rikosseuraamuslaitos 2022g.)

Omavalvonnan hyötynä katsotaan sen olevan tilaisuus käsitellä epäyhdenmukaisia käytäntöjä ja epäselviä asioita yhteisesti sekä vaikuttaa niihin ennakkolisesti. Omavalvontamenetelmän hyötyjen saavuttaminen vaatii riittävästi aikaa arviointiprosessin toteuttamiseen sekä erityisesti aktiivista panostusta yksikön johdolta. Omavalvontamenetelmä muodostaa organisaation näkökulmasta yhdenmukaisen ja selkeän viitekehyksen laillisuusvalvontaan liittyvien asioiden sekä linjausten käsittelyyn eri yksiköissä. Arviointidokumenteista kertyvä tieto auttaa kohdentamaan oikeudellista koulutusta ja ohjausta laillisuusvalvonnan toimenpiteissä tarkoituksenmukaisesti, joten se on osa tiedolla johtamista Rikosseuraamuslaitoksessa. (Rikosseuraamuslaitos 2022g.)

6 Tutkimuksen vankilat

Tässä luvussa luodaan lyhyt katsaus tässä tutkimuksessa tarkasteltuihin vankiloihin. Tutkimus on tapaustutkimus, jossa tutkimuksen kohteena on neljä vankilaa. Tutkimusta suunniteltaessa on arvioitu neljä vankilaa olevan riittävä otanta, laajuuden pysyessä kuitenkin toteutettavissa. Tutkittavat neljä vankilaa valikoituvat tutkimuskohteiksi maantieteellisen sijainnin perusteella. Vankilat sijaitsevat kohtuullisen välimatkan päässä, jolloin tutkija voi tarvittaessa vieraila

henkilökohtaisesti tutkimuksen aikana vankiloissa. Maantieteellisesti vankilat sijoittuvat Etelä-Suomeen. Etelä-Suomen vankiloista kyseiset neljä vankilaa valikoitiin tutkimukseen huomioiden vankiloiden diversiteetti.

Tutkittaviksi kohteiksi oli tarkoituksenmukaista valita toisistaan profiililtaan poikkeavia yksiköitä. Tutkimuksen vankiloiden profiilit eroavat toisistaan. Rikosseuraamuslaitos on jaettu 11 rikosseuraamuskeskukseen, joissa on yhteensä 28 vankilaa. Vankiloista 15 on suljettua vankilaa ja 13 avovankilaa. (Rikosseuraamuslaitos 2023a.)

6.1 Helsingin vankila

Helsingin vankila on suljettu vankila, joka on rakennettu vuonna 1881. Vankipaikkoja Helsingin vankilassa on 312 ja siellä työskentelee noin 175 virkamiestä. Helsingin vankilaan sijoitettavien vankien rangaistukset vaihtelevat kahdesta viikosta elinkautiseen. Helsingin vankila kuuluu Helsingin rikosseuraamuskeskukseen. (Rikosseuraamuslaitos 2022b.)

6.2 Hämeenlinnan vankila

Hämeenlinnan vankila on vuonna 2020 valmistunut suljettu naisvankila, jossa on 100 vankipaikkaa. Hämeenlinnan vankilaan sijoitetaan sakko-, vankeus- ja tutkintavankeja. Hämeenlinnassa työskentelee noin 95 virkamiestä. Hämeenlinnan vankila kuuluu Hämeenlinnan rikosseuraamuskeskukseen. (Rikosseuraamuslaitos 2022c.)

6.3 Keravan vankila

Keravalla on ollut vankila vuodesta 1891. Uusi vuonna 2020 käyttöönotettu vankilarakennus on 136-paikkainen avovankila. Keravan vankila on avovankila ja sinne sijoitetaan vankeusvankeja. Keravan vankilassa työskentelee 51 virkamiestä. Keravan vankila kuuluu Uudenmaan rikosseuraamuskeskukseen. (Rikosseuraamuslaitos 2022d.)

6.4 Riihimäen vankila

Riihimäen vankila on vuonna 1929 perustettu 223-paikkainen suljettu laitos, jonne sijoitetaan yli kahden vuoden rangaistuksen saaneita miesvankeja. Riihimäen vankilassa työskentelee noin 160 virkamiestä. Riihimäen vankila kuuluu Hämeen ja Pirkanmaan rikosseuraamuskeskukseen. (Rikosseuraamuslaitos 2022e.)

7 Tutkimuksen viitekehys

Tutkimuksen viitekehys muodostuu rikosseuraamusalaa sekä siellä työskentelevien virkamiesten työskentelyä säätelevästä säädöspohjasta. Viitekehykseen kuuluu myös laillisuusvalvonta,

johon omavalvonta sisältyy osana Rikosseuraamuslaitoksen sisäistä laillisuusvalvontaa. Viitekehukseen sisältyvät rikosseuraamusalaa valvovien viranomaisten, ulkoisen laillisuusvalvonnan, tarkastukset, lausunnot ja kannanotot. Keskeisimpiä rikosseuraamusalaa valvovia viranomaisia ovat eduskunnan oikeusasiamies ja Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea. Osan viitekehystä muodostavat turvallisuusjohtaminen sekä Rikosseuraamuslaitoksen riskienhallinta.

7.1 Omavalvontaa koskeva keskeinen lainsäädäntö

Tässä alaluvussa tarkastellaan lyhyesti omavalvontaan liittyvät keskeisimmät säädökset. Lainsäädännön lisäksi virkamiesten toimintaa ohjataan erilaisin rikosseuraamuslaitoksen menettelytapaohjein.

Suomen perustuslaki (731/1999) on julkisen vallankäytön ja kaiken lainsäädännön perusta. Perustuslaissa määritellään julkisen vallan ja yksilön suhteiden väliset perusteet, sekä säädetään julkisen vallankäytön periaatteet. Laillisuusvalvontaan liittyen perustuslain 21 §:ssä jokaiselle taattua oikeusturvaa, sekä 68 § velvoittaa ministeriötä huolehtimaan oman toimialansa hallinnon asianmukaisesta toiminnasta.

Vankeuslakia (767/2005) sovelletaan ehdottomien vankeusrangaistusten sekä sakon muuntorangaistusten täytäntöönpanossa. Tutkintavankeuslakia (768/2005) sovelletaan tutkintavankeuden täytäntöönpanossa. Hallintolaissa (434/2003) säädetään hallintoasioissa noudatettavista menettelyistä sekä hyvän hallinnon perusteista. Hallintolaki sisältää esimerkiksi asian vireillepanon, käsittelyn sekä päätöksen tiedoksiannon, että oikaisuvaatimuksen käsittelyn menettelyn.

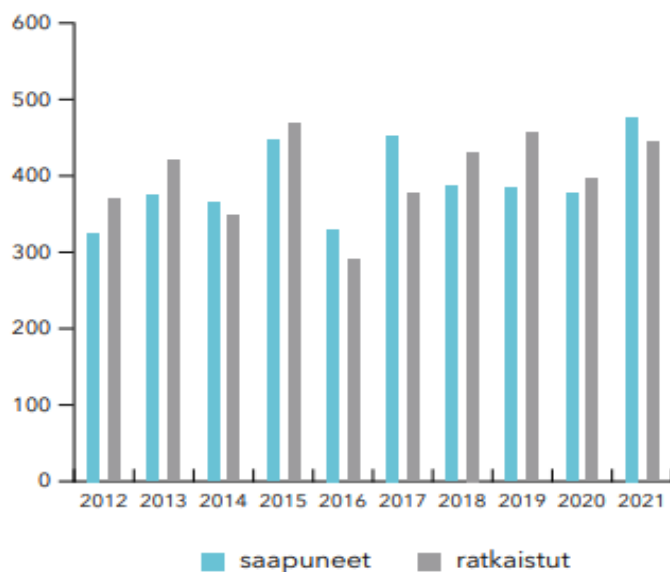
7.2 Ulkoisen laillisuusvalvonnan havainnot vankiloista

Ulkoisen laillisuusvalvonnan tekemissä tarkastuksissa Suomen vankiloihin havaittiin puutteita Rikosseuraamuslaitoksen omassa sisäisessä laillisuusvalvonnassa. Oikeusasiamiehen tekemässä laillisuusvalvonnassa havaittiin Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa toistuvasti virheitä ja lainvastaista menettelyä. Oikeusasiamies on todennut Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten oikeudellisen osaamisen puutteelliseksi, lainsäädäntöä ei aina tunneta, mistä aiheutuvat menettelyvirheet vaarantavat vankien oikeusturvan toteutumisen. (Oikeusasiamies 2018, 190-192; 2019, 208; 2020, 267.)

Paasosen (2021, 109) mukaan kanteluiden keskiarvo on ollut 316 kantelua vuosina 2000-2019. Oikeusasiamies mainitsee kanteluista johtuvan toimenpideprosentin olevan rikosseuraamusalla hyvin korkea, ja se on vakiinnuttanut paikkansa korkeimmaksi kaikista valtion hallinnonaloista (kuva 4). Oikeusasiamies kertoo myös rikosseuraamusalaa koskevien kanteluiden olevan yksi heitä eniten työllistävä tekijä. (Oikeusasiamies 2019, 205.)

Esimerkiksi vuonna 2020 saapui oikeusasiamiehelle 324 kantelua, ja vuonna 2021 vastaava luku oli 399 kantelua (kuva 3). Vuotuinen vaihtelu kantelumäärissä on iso, huippu saavutettiin

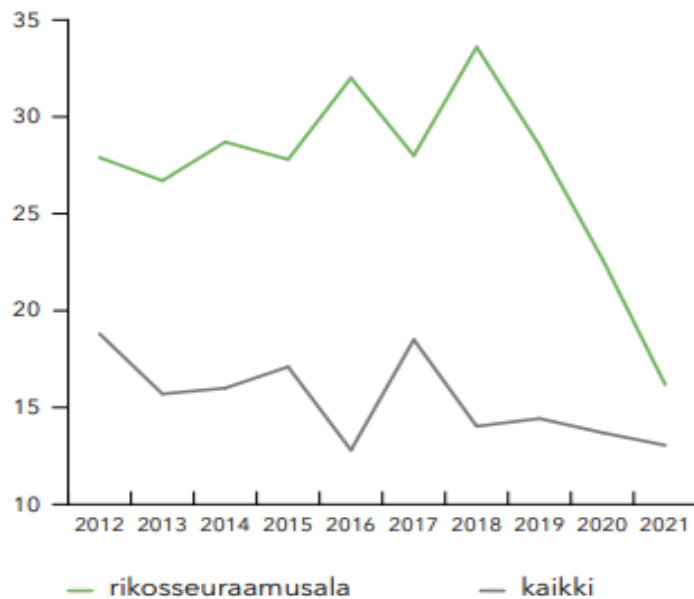
vuonna 2017, jolloin saapui 453 Rikosseuraamuslaitosta koskevaa kantelua. Toimenpideprosentti kanteluissa oli 25 prosenttia vuonna 2020 ja 18 prosenttia vuonna 2021 (kuva 4). Rikosseuraamuslaitoksen toimenpideprosentti on korkein kaikista hallinnonaloista, vaihdellen 30 prosentin kummallakin puolella. Vuonna 2020 ja 2021 lasku toimenpideprosentissa johtuu Rikosseuraamuslaitoksen koronavirustoimista johtuvista kanteluista, jotka siirrettiin joko Rikosseuraamuslaitoksen käsiteltäväksi tai niitä ei tutkittu. (Oikeusasiamies 2021, 242-243.)

Saapuneet ja ratkaistut kantelut vuosina 2012–2021.

Kuva 3: Oikeusasiamiehelle saapuneet ja ratkaistut kantelut vuosina 2012-2021 (Oikeusasiamies 2021, 243).

Alla esitetty kuva esittää oikeusasiamiehelle saapuneiden kanteluiden toimenpideprosenttia vuosilta 2012-2021. Kuvassa on myös havainnollistettu rikosseuraamusalan toimenpideprosentti suhteessa muihin hallinnonaloihin.

Toimenpideprosentti vuosina 2012–2021.

Kuva 4: Oikeusasiamiehen toimenpideprosentti vuosina 2012-2021 (Oikeusasiamies 2021, 243).

Ongelmakohtiksi oikeusasiamies havaitsi esimerkiksi, että vangeille tehtävät hallinnolliset päätökset eivät täytä hallintolain vaatimuksia, hallintolakia ei tunneta riittävästi ja hyvän hallinnon toimintatapoja jätetään noudattamatta. Noudattamatta jääneiksi toimintatavoiksi oikeusasiamies nimitti rangaistusajan suunnitelmien toteuttamisen ongelmat sekä ongelmalliset menettelytavat vankien turvaamistoimenpiteisiin ja tarkastamisiin. Ongelmakohtiksi havaittiin riittämätön toiminta vangeille osallistumisvelvollisuuden täyttämiseksi ja vapaa-ajalle. Ongelmakohtaksi koettiin lisäksi toimintaohjeiden, suositusten, linjausten ja oikeusasiamiehen kannottojen riittämätön jalkauttaminen kenttätöihin. (Oikeusasiamies 2018, 190.)

Vuonna 2020 tehdyissä tarkastuksissa oikeusasiamies katsoi, ettei yksittäinen vankila pystynyt vastaamaan toimintansa lainmukaisuudesta. Oikeusasiamies katsoi, että Aluekeskuksen tulisi varmistaa vankiloidensa toiminnan lainmukaisuus. Aluekeskus, nykyisin Rikosseuraamuskeskus, on alueensa vankiloiden ohjaava yksikkö, joka ohjaa yksiköiden toimintaa, varmistaa toiminnan laillisuuden, tarkoituksenmukaisuuden ja yhdenmukaisuuden lainsäädännön toteuttamisessa sekä vapautensa menettäneiden kohtelussa. Aluekeskuksen tehtävä on valvoa vankilan toiminnan säännösten mukainen toiminta, ja puuttua asiaan, mikäli näin ei menetellä. Oikeusasiamies katsoi Aluekeskuksen toiminnan puutteelliseksi, kun se ei ollut puuttunut vankilan virheelliseen toimintaan. (Oikeusasiamies 2020, 109.)

Selvityksessä Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja asiakasprosessien tulevaisuudesta, tulokset ovat samansuuntaisia kuin oikeusasiamiehen havainnot liittyen rikosseuraamuslaitoksen

sisäiseen laillisuusvalvontaan ja sen puutteisiin. Selvityksen mukaan rikosseuraamuslaitoksessa tehdään hyvin vähän tarkastuksia. Tarkastusten lisääminen olisi välttämätöntä erityisesti siksi, että näin voidaan muuttaa laillisuusvalvonnan painopistettä jälkikäteisestä kriittisestä myös ennakolliseen ohjaukseen. Tarkastuksilla tulisi korostaa erityisesti virkamiesten oikeudellista neuvontaa. (Pajuoja 2019, 81.)

Myös vankilaturvallisuutta ja vankien kuntoutuksen kehittämistä käsittelevässä raportissa pidettiin tärkeänä, että päätöksiä tekevät virkamiehet saisivat tarpeen vaatiessa oikeudellista lisä- tai täydennyskoulutusta, sekä tukea oikeusyksiköstä hallinto- ja vankeuslain säännösten soveltamiseen päätöksentekoprosessin yhteydessä. Erityisesti lisäkoulutustarve liittyy hallinnollisten päätösten perustelemiseen, koska kanteluratkaisut ovat useimmiten liittyneet puutteellisuuteen vankeja koskevien päätösten perusteluissa. (Paasonen & Vainio 2023, 50.)

Oikeusasiamies on havainnut puutteita virkamiesten resursseissa suorittaa virkatehtäviä. Oikeusasiamiehen mukaan olennaista on, että viranomaisille kohdenetut resurssit laillisuusvalvonnan suorittamiseksi vastaavat lainsäätäjän viranomaisten toiminnalle asettamaa vaatimusta. Mikäli lain vaatimukset ovat ylimitoitettuja suhteessa viranomaisten käytettävissä oleviin resursseihin, pitäisi syyllisten etsimisen sijaan lisätä resursseja tai muuttaa lainsäädäntöä. Oikeusasiamies ottaa kantaa viranomaisten resurssien riittävyyteen, *”Viranomaistoiminnan riittävä henkilöresursointi on perusoikeuksien suojan kannalta ensiarvoisen tärkeää”* (Oikeusasiamies 2021, 149-150.)

Riittämättömiin virkamiesten resursseihin kiinnitti huomioita myös Euroopan kidutuksen vastainen komitea (2020, 37) vuonna 2020 tekemässä tarkastuksessa kahteen Suomalaiseen vankilaan, jossa havaittiin valvonnan virkamiehiä olevan liian vähän, ja heistäkin 20 % rikosseuraamusalalle kouluttamattomia. Myös Paasonen ja Vainio (2023, 44) mainitsevat valvontahenkilöstön vähyyden nousseen esille selvityksessä liittyen vankilaturvallisuuteen ja vankien kuntoutukseen.

7.3 Sisäisen laillisuusvalvonnan havainnot omavalvonnasta

Tässä aluvuossa esitellään Rikosseuraamuslaitoksen sisäisen laillisuusvalvonnan havainnot omavalvonnan toteutumista vankiloissa vuosilta 2021 ja 2022. Sisäisen laillisuusvalvonnan raporteissa ei ole eritelty havaintoja vankiloittain, vaan kaikkia havaintoja Suomen vankiloista käsitellään samassa aineistossa. Sisäinen laillisuusvalvonta on sanallisesti kuvannut omavalvonnan ja sen prosessin toteutumista sekä sitä, mitä positiivisia ja negatiivisia havaintoja on tehty.

Omavalvontamenetelmä on otettu käyttöön vankiloissa vuonna 2021. Rikosseuraamuskeskuksille ja yksiköiden johdolle järjestettiin kolme koulutustilaisuutta, ja vankilan johto ohjeistettiin toteuttamaan omavalvonnan arviointikierros. Omavalvonta sai myönteisen vastaanoton, omavalvonnan arviointikeskustelu koettiin hyödylliseksi, eri henkilöstöryhmien osallistuminen prosessiin koettiin positiiviseksi sekä omavalvonnan arviointityökaluja pidettiin selkeinä.

Työajan löytämistä omavalvonnan toteutukseen pidettiin joissain yksiköissä haasteena. Kokonaisuutena vaikutelmaksi jäi, että omavalvonta ja sen prosessi on omaksuttu hyvin vankiloissa. Kaikkiin arviointidokumentteihin ei kuitenkaan ollut kirjattu, millaisiin toimenpiteisiin havaitut puutteet johtavat. (Keskushallintoyksikkö 2022a, 11-17.)

Vuonna 2022 omavalvonta toteutettiin vankiloissa toista kertaa. Arviointikeskusteluihin on osallistunut kattavasti edustajia eri henkilöstöryhmistä. Vertailtaessa vankiloissa laadittuja vuoden 2022 arviointidokumentteja edellisvuoteen, ovat ne kattavammin täytetty, tosin yksiköiden välillä havaittiin merkittäviäkin eroja. Kirjauksista ilmenee myös virkamiesten resurssien niukkuus. (Oikeusyksikkö 2023, 12-13.)

7.4 Turvallisuusjohtaminen

Tämä tutkimus on tehty opinnäytetyönä osana turvallisuusjohtamisen koulutusta, joka johtaa liiketalouden YAMK - tutkintoon. Tässä aluvussa käsitellään, miten omavalvonta liittyy turvallisuusjohtamiseen.

Turvallisuusjohtaminen on osa johtamista, jolla yritys tai organisaatio pyrkii saavuttamaan sen strategian mukaiset tavoitteet (Hopkin 2018, 95). Omavalvonta on yksi Rikosseuraamuslaitoksen (2022h, 5) keino pyrkiä saavuttamaan osa sen strategisista tavoitteista, eli varmistua kaiken toiminnan lainmukaisuudesta.

Vankilaturvallisuudesta ja vankien kuntoutuksesta tehdyn kehittämisselvityksen mukaan Rikosseuraamuslaitokselta on puuttunut toimiva turvallisuusjohtamisen järjestelmä, jolla pyritään hallitsemaan kokonaisturvallisuutta. Turvallisuusorganisaatiossa on ollut epäselvä vastuunjako ja se on ollut liian hajanainen kokonaisuus. Turvallisuusjohtamisen taso on vaihdellut voimakkaasti, joten osaaminen ja toimintamallit eivät ole muodostuneet yhdenmukaisiksi. (Paasonen & Vainio 2023, 43.)

7.5 Rikosseuraamuslaitoksen riskienhallinta

Tässä aluvussa käsitellään Rikosseuraamuslaitoksen riskienhallintaa niiltä osin, kuin se koskee omavalvontaa tai laillisuusvalvontaa. Riskienhallinta on osa sisäistä valvontaa, ja se on jokaisen valtion viraston lakisääteinen tehtävä, josta säädetään valtion talousarviosta annetussa laissa (423/1988) 24 b §:ssä. Valtion talousarviosta annetun asetuksen (1243/1992) 9 luku sisältää tarkemmat säädökset riskienhallinnasta.

Hopkinin (2018, 2) mukaan riskienhallinta on keskeisessä roolissa osana turvallisuusjohtamista, sekä organisaatioissa riskienhallinta on yksi keskeinen keino havaita, arvioida, analysoida ja käsitellä organisaatiota ja sen toimintaympäristöä sekä -edellytyksiä uhkaavia riskejä. Riskienhallinnan tarkoitus on mahdollistaa yrityksen toiminnan jatkuvuuden varmistaminen, menestyminen sekä tavoitteiden saavuttaminen (VAHTI 22/2017, 11).

Oikeusasiamiehen (2018, 192; 2020, 267) tekemissä tarkastuksissa on havaittu toistuvasti lainvastaista menettelyä. Hopkinin mukaan lainvastainen menettely muodostaa compliance-riskejä. Hänen mukaansa Compliance- riskien käydessä toteen, eli kun lakeja tai sääntöjä rikotaan, voi niistä olla vain negatiivisia vaikutuksia organisaation toimintaan. (Hopkin 2018, 2-3.) Sampo (2023) kuvaa compliance riskien tosiasiallisten seuraamusten johtavan mahdollisesti taloudellisiin tappioihin, hallinnollisiin tai oikeudellisiin seuraamuksiin, sekä mainehaittoihin.

Rikosseuraamuslaitos ilmoittaa toteuttavansa toiminnassaan riskienhallintaa. Rikosseuraamuslaitoksen riskienhallinnan toimintaohjeen mukaan riskienhallinta on osa ennakoivaa johtamista; riskienhallinnan tulee kattaa kaikki rikosseuraamusalan toiminnot, mukaan lukien myös sisäisen laillisuusvalvonnan. Toimintaohjeen mukaan riskienhallinnan tavoitteena on varmistaa toiminnan laillisuus ja sisäisen valvonnan on määrä antaa kohtuullinen varmuus toiminnan lainmukaisuudesta. (Rikosseuraamuslaitos 2023b, 3-4.)

Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuden ja valvontatyön ulkoisen arvioinnin mukaan yhdessäkään yksikössä ei oltu käytännössä tehty Rikosseuraamuslaitoksen riskienhallinnan toimintaohjeen mukaisesti kattavaa riskien arviointia, jossa tulisi arvioida kaikkia riskikategorioita. Myöskään ei ollut näyttöä riskienhallintaan perustuvasta kytkennästä riskienhallinnan ollessa osana johtamista tai jatkuvasta kehittämisestä. (Paasonen 2021, 18-21.)

Vuoden 2022 Keskushallintoyksikön julkaiseman Riskienhallinnan puolivuotisraportin mukaan edellä mainittuja riskienhallintatoimenpiteitä olisi tehty. Omavalvontaan ja laillisuusvalvontaan liittyviksi riskeiksi on tunnistettu, ettei omavalvontamenetelmää saada osaksi yksiköiden käytäntöjä, sekä ettei laillisuusvalvontaprojektissa suunniteltu säännöllinen tarkastustoiminta toteudu. Näiden tunnistettujen riskien hallintakeinoiksi on mainittu resurssien riittävyyden takaaminen sekä ohjeiden ja määräysten päivittäminen. (Keskushallintoyksikkö 2022b, 117.)

Vankilaturvallisuudesta ja vankien kuntoutuksesta tehdyn kehittämisselvityksen mukaan Rikosseuraamuslaitos on kehittänyt viime vuosina riskienhallintaa, tavoitellen riskienhallinnan avulla strategisten tavoitteiden saavuttamista sekä toiminnan jatkuvuuden turvaamista, häiriöttömyyttä, turvallisuutta sekä toimintaedellytysten säilyttämistä. Yksikkötasolla Rikosseuraamuslaitoksen riskienhallinta on vielä varsin puutteellista, koska riskienhallintaa ei ole otettu osaksi turvallisuustoimintaa tai johtamista. Riskienhallinnan osaamisen taso yksiköissä on heikkoa, riskienhallintaa ei ole tehty tai sitä on tehty vain työturvallisuusriskeihin liittyen. (Paasonen & Vainio 2023, 44.)

8 Tutkimusmenetelmät

Tässä luvussa esitellään tutkimuksessa käytetyt tutkimusmenetelmät sekä se, miten menetelmiä on käytetty. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 261) mukaan tulisi kuvata

mahdollisimman läpinäkyvästi se, miten tutkimus on tehty, jolloin lukija pystyy arvioimaan tutkimuksen luotettavuutta.

8.1 Laadullinen tapaustutkimus

Tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä on laadullinen tutkimus ja lähestymistapana tapaustutkimus. Kanasen (2014, 16) mukaan laadullinen tutkimus soveltuu hyvin silloin, kun ilmiötä ei tunneta, eikä ole tutkimuksen kohdetta selittäviä teorioita. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään, kuvaamaan ja tulkitsemaan ilmiötä ja se luo mahdollisuuden ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen. Metsämuuronen (2006, 208) kuvaa samankaltaisesti laadullisen tutkimuksen soveltuvan, kun halutaan yksityiskohtaista tietoa ilmiön rakenteista ja ilmiöön liittyvistä syy-seuraussuhteista.

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli tutkia, miten omavalvonta toteutuu tutkimuksen vankiloissa. Aiheesta ei ole aikaisempia tutkimuksia eikä opinnäytetöitä, joten ilmiö on tuntematon. Laadullinen tutkimusote soveltuu tähän tutkimukseen, koska tutkimuksessa tarkasteltiin mitkä tekijät vaikuttavat toteutumiseen, miten ne vaikuttavat, sekä millaisia syy-seuraussuhteita näiden tekijöiden välille muodostuu. Tällaisia asioita ei ole mahdollista tutkia kvantitatiivisen tutkimuksen avulla.

Laadullinen tutkimus kohdistuu usein muutamaan havaintoyksikköön, joten ne voidaan tutkia hyvinkin perusteellisesti. Laadullinen tutkimus mahdollistaa ilmiön sanallisen kuvauksen, joka voi olla kokonaisvaltainen ja tarkka. Ominaispiirteenä laadulliselle tutkimusotteelle on aineiston kerääminen vuorovaikutussuhteessa tutkittavilta tutkimusaineiston ollessa usein monilähteistä sekä tavoitellen kokonaisvaltaista ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. (Kananen 2014, 17-18.)

Tapaustutkimuksessa on Hirsjärven ym. (2009, 135) mukaan tavoitteena tyypillisesti kuvailla ilmiötä, usein prosesseja. Tapaustutkimukselle on tavanomaista, että tutkimuksessa käytetään useampaa aineistonkeruu- ja tutkimustapaa. Aaltio (2014) mainitsee, että tapaustutkimuksessa haastattelut, erityisesti teemahaastattelut ovat tavanomaisin aineistonkeruun muoto. Muina aineistonkeruumuotoja ovat havainnot, kyselylomake, dokumentit sekä muu kirjallinen aineisto.

Tämä tutkimus kohdistui neljään vankilaan Suomessa, Helsingin, Hämeenlinnan, Keravan ja Riihimäen vankiloihin, mikä on rajattu määrä Suomen 28:sta vankilasta. Tutkimusaineistona on käytetty kahta eri aineistoa, teemahaastatteluin kerättyä haastatteluaineistoa ja yksiköiden omavalvonnan arviointidokumentteja. Tapaustutkimuksen tyypilliseen tapaan tässä tutkimuksessa oli tavoitteena ymmärtää, kuvailla ja tulkita omavalvonnan ja sen prosessin toteutumista tutkimuksen vankiloissa.

8.2 Teemahaastattelu

Tässä tutkimuksessa on käytetty yhtenä aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua, jota kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Hirsjärven ym. mukaan (2009, 205) aineistonkeruumenetelmien valinta tulee olla perusteltua, joten tässä luvussa tarkastellaan teemahaastattelumenetelmää sekä perusteluita teemahaastattelun käyttämiselle.

Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu on hyvin joustava, ja se sopii hyvin erityyppisiin tutkimustarkoituksiin. Nimensä mukaisesti teemahaastattelussa haastattelu kohdistuu tiettyihin teemoihin (Hirsjärvi & Hurme 2015, 35). Vilkan (2021, 99) mukaan teemahaastatteluun valitaan keskeiset teemat ja aiheet, joita haastattelussa tulisi käsitellä, jotta tutkimuskysymys voitaisiin ratkaista.

Tässä tutkimuksessa teemahaastattelun teemat ovat johdettu suoraan tutkimuskysymyksestä - miten omavalvonta toteutuu Helsingin, Hämeenlinnan, Keravan ja Riihimäen vankiloissa. Tutkimuskysymyksestä on johdettu kaksi alateemaa. Ensimmäinen alateema on työkalujen toimivuus, jolla tarkoitetaan miten oikeusyksikön tuottamat omavalvonnan työkalut toimivat. Työkaluilla tarkoitetaan omavalvontamenetelmää; prosessia, arviointikeskustelua, arviointikäsikirjaa ja arviointidokumenttia. Toinen alateema on toimintakulttuuri, jolla tarkoitetaan, millainen toimintakulttuuri vallitsee virkamiesten keskuudessa omavalvonnan toteuttamisessa yksikössä.

Hirsjärvi ja Hurmeen (2015, 48) mukaan kaikille haastateltaville esitetään samat kysymykset. Haastattelukysymykset on laadittu tutkimuksen pääkysymyksen mukaan ja siitä johdettujen alateemojen mukaisesti. Haastattelukysymyksiksi muodostui 22 kysymystä. Kysymysrunko on laadittu melko yksityiskohtaiseksi, jotta saataisiin mahdollisimman paljon ja tarkkaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä (liite 1). Haastatteluissa on ollut tarkoitus saada vastauksia laajoihin kokonaisuuksiin, jotka sisältävät useita eri osa-alueita.

Haastattelussa haastattelijalla on mahdollista Hirsjärven ja Hurmeen (2015, 35) mukaan selventää vastauksia ja syventää saatavia tietoja, sekä Tuomen ja Sarajärven (2018, 88) mukaan haastattelukysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä kuin haastattelijalla on sopivaksi. Haastattelutilanteissa kysymykset käytiin läpi siinä järjestyksessä kuin ne oli kysymyslomakkeeseen laadittu. Kysymyksiä ei ollut tarvetta selventää, eikä tarkentavia kysymyksiä tarvinnut esittää, vaan haastattelutilanteet etenivät luontevasti.

Yleensä haastateltavien riittävän määrän ohjeena pidetään esimerkiksi kvalitatiivisessa tutkimuksessa sitä, että tulee haastatella niin monta henkilöä kuin on välttämätöntä, jotta saadaan tarvittavat tiedot. Tätä kutsutaan myös saturaatioksi eli kylläntymiseksi. Saturaatio tarkoittaa, että haastatellaan niin kauan uusia henkilöitä, että päästään tilanteeseen, jolloin

haastateltavat eivät tuota enää oleellisesti uutta tietoa ja aineisto alkaa toistamaan itseään. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 59-60; Hirsjärvi ym. 2009, 182.)

Kylläntymispisteen eli tulosten saturoitumisen määrittäminen edellyttää tutkijalta, että hän tietää mitä hän etsii tutkimusaineistosta. Tätä auttaa täsmällinen tutkimuskysymys tai -ongelma. Lopullisen kylläntymispisteen tutkija määrittelee tutkimuksen aikana, peilaten sitä tutkimuskysymykseen. Saturaation saavuttamiseen vaikuttaa haastatteluissa kohdejoukko eli haastateltavat. Kohdejoukon ollessa homogeeninen eli tasalaatuinen, on helpompaa määritellä saturaatio. Haastateltavien ollessa heterogeeninen eli sekalaisempi tai epäyhteneväisempi joukko, on tutkijalla suurempi työ tutkimuksen tavoitteiden, tutkimusongelman ja tutkimusaineiston kanssa. (Vilka 2015, 152-153.)

Tämä tutkimus on tapaustutkimus, joka kohdistuu rajattuun kokonaisuuteen, jolloin myös haastateltavien teoreettinen määrä on rajallinen. Tapaustutkimuksen tuottamasta rajallisuudesta huolimatta haastattelutulokset saturoituivat kahta kysymystä lukuun ottamatta jokaisen kysymyksen kohdalla, joten lisähaastatteluihin ei ollut tarvetta.

Haastatteluita tähän opinnäytetyöhön on toteutettu neljä kappaletta, jotka sain tehtyä kahden viikon sisällä joulukuussa 2022. Haastateltavilta on aluksi tiedusteltu puhelimitse suostuvatko he haastateltaviksi. Alkuperäinen tarkoitus oli tehdä haastattelut kasvotusten, joten ensimmäinen haastattelu toteutuikin kasvotusten Keravan vankilassa. Toisen haastateltavan sairastuttua, kun hän sairastumisesta huolimatta halusi tulla haastateltavaksi, haastattelu toteutettiin Skype-videopuheluna. Tämän kokemuksen perusteella Skype-haastattelu osoittautui toimivan yhtä hyvin kuin kasvotusten tehty, joten myös loput kaksi haastattelua toteutuivat Skypellä. Haastateltavat myös ensisijaisesti suosivat Skypen välityksellä tehtyä haastattelua. Haastattelut nauhoitettiin älypuhelimien ääninauhurisovelluksella.

8.3 Harkinnanvarainen otanta

Tässä alaluvussa käsitellään miten haastateltavat ovat valikoitu haastateltavaksi tässä tutkimuksessa. Otantamenetelmänä teemahaastatteluissa on käytetty harkinnanvaraista otantaa. Tutkittavista vankiloista kartoitettiin haastateltavia virkamiehiä, keitä tulisi haastatella, jotta saataisiin omavalvontamenetelmän toteutumisesta mahdollisimman paljon tietoa.

Vilka (2015, 135) mainitsee haastattelun etuna olevan, että haastateltavaksi voidaan valikoida sellaiset henkilöt, joilla on paljon tietoa tai asiantuntemusta tutkittavasta aiheesta. Myös Kananen (2014, 97) katsoo haastattelun eduksi, että informanttien eli tutkittavien tulisi tietää mahdollisimman paljon tutkittavasta ilmiöstä.

Edellisen kappaleen kuvauksen mukaan valikoiduista haastateltavista tavataan puhua laadullisesti suuntautuneessa tutkimuksessa otoksen sijaan harkinnanvaraisena näytteenä, koska

tarkoitus on yleistysten sijaan pyrkiä ymmärtämään jotakin ilmiötä syvällisemmin ja saamaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Harkinnanvarainen näyte voidaan myös kyseenalaistaa; onko valittu haastateltavien ryhmä riittävän ammattitaitoinen tuottamaan haluttua tietoa. Tutkijalla on tällöin näyttötaakka ja pyrkimys todistaa, että näytteen valinta on osunut oikeaan. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 58-60.)

Harkintaa tehdessä haastateltavien valinnassa päädyttiin, että todennäköisesti omavalvonnan vastuuhenkilöllä olisi paras tilannekuva ja tieto omavalvonnan toteutumisesta omassa yksikössään. Rikosseuraamuslaitoksen (2022h) laatima omavalvonnan ohjeistus määrittelee, että omavalvonnasta vastaa yksikön päällikkö, tai hän voi osoittaa tehtävän myös yksikön apulaisjohtajalle. Valtionneuvoston asetus Rikosseuraamuslaitoksesta (290/2022) määrittää koulutusvaatimukseksi yksikön päällikölle ylemmän korkeakoulututkinnon ja apulaisjohtajalle korkeakoulututkinnon. Asetuksessa kelpoisuusvaatimuksena yksikön päällikölle on lisäksi käytännössä osoitettu johtamistaito ja johtamiskokemus.

Haastateltavista kaksi toimivat yksikön päällikköinä (Haastateltava A, 2022; Haastateltava B, 2022) ja kaksi yksikön apulaisjohtajina (Haastateltava C, 2022; Haastateltava D, 2022). Kaikki neljä haastateltavaa ovat toimineet omavalvonnan vastuuhenkilöinä omassa yksikössään. Harkinnanvaraista oli ottaa näytteeksi omavalvonnasta vastaavat virkamiehet edellä mainituin perustein, koska heillä on virkavastuu omavalvonnan toteuttamisesta omassa yksikössään, minkä takia heillä todennäköisesti on paras tietoperusta omavalvonnan toteutumisesta omassa yksikössään. Haastateltavien taustamuuttujina on käytetty ikää, sukupuolta, koulutusta, virkanimikettä sekä työkokemusta rikosseuraamusalalla.

Haastateltava A on toiminut omavalvonnan vastuuhenkilönä vankilassa, jossa omavalvontamenetelmää pilotoitiin yksi vuosi ennen valtakunnallista käyttöönottoa, joten hänellä on enemmän kokemusta omavalvonnan toteuttamisesta kuin muilla Suomessa. Haastateltava A on 17 vuoden virkaurallaan työskennellyt viidessä eri vankilassa, joista neljässä vankilan johtotasolla, joten hänellä on laaja ja monipuolinen kokemus rikosseuraamusalalta. (Haastateltava A, 2023.)

Haastateltava B on koulutukseltaan oikeustieteen maisteri, ja hän on työskennellyt Rikosseuraamuslaitoksessa myös lakimiehenä, joten haastateltava B:llä on todennäköisesti hyvä substanssiosaaminen liittyen oikeudellisiin asioihin, erityisesti rikosseuraamusalan viitekehityksessä. Hän on 18 vuoden virkaurallaan työskennellyt kolmessa eri vankilassa, joista kahdessa johtotehtävissä sekä myös kansainvälisissä rikosseuraamusalan tehtävissä kolmen vuoden ajan. (Haastateltava B, 2023.)

Haastateltava C on ollut luomassa omavalvontamenetelmää projektityöryhmässä, joten hänellä on todennäköisesti hyvä ymmärrys omavalvontamenetelmästä sekä omavalvonnan toteuttamisen edellytyksistä ja vaatimuksista. Pitkä, yli 30 vuotta kestänyt virkaura on tuonut laajaa osaamista rikosseuraamusalalta. (Haastateltava C, 2023.)

Haastateltava D opiskelee hallintotieteitä, joten on syytä olettaa hänellä olevan substanssia oikeudellisiin asioihin. Hän on 11 vuoden virkaurallaan toiminut kahdessa eri yksikössä, eri tehtävissä ja eri tehtävänkuvoin, joka on tuonut laajaa substanssiosaamista rikosseuraamusalta. (Haastatteleva D, 2023.)

8.4 Teemoittelu analyysi

Tässä luvussa esitellään, miten haastatteluaineisto on analysoitu teemoittelulla. Analyysin vaiheet on pyritty kuvaamaan läpinäkyvästi. Luvun alkupuolella kuvataan myös, miten aineisto on litteroitu ja koodattu.

Ennen aineiston analyysia nauhoitetut haastattelut litteroitiin eli kirjoitettiin puhtaaksi tekstimuotoon. Hirsjärven ja Hurmeen (2015, 139) mukaan litteroinnin tarkkuudesta ei ole yksiselitteistä ohjetta, vaan litteroinnin tarkkuus riippuu tutkimustehtävästä ja -otteesta. Litteroinnista käytetään Kanasen (2014, 101) mukaan myös termiä yhteismitallistaminen, mutta puhtaaksikirjoittaminen kuvaa parhaiten tässä opinnäytetyössä tehtyä toimenpidettä. Litterointi tapahtui propositiotasoisesti, jossa Kanasen (2012, 109) mukaan kirjoitetaan puhtaaksi haastateltavan vastauksen keskeinen asiasisältö. Katsoin sen olevan riittävä ja tarkoituksenmukainen litterointitarkkuus tässä tutkimuksessa, eikä ollut tarpeen litteroida sanasta sanaan tai jokaista äännähdystä.

Litteroidut haastatteluvastaukset koodattiin eli merkittiin aineistoon mikä vastauksissa oli keskeinen sanoma. Koodaaminen on Tuomen ja Sarajärven (2018, 105) mukaan sisäänkirjoitettuja muistiinpanoja ja koodaamisella tarkoitetaan tutkijan jäsentävän ja järjestelevän tutkimuksessa käsiteltäviä asioita. Käytännössä koodaaminen tapahtui litteroituun haastatteluaineistoon tekstinkäsittelyohjelmalla eri värein eri teemoja korostaen. Korostin väreillä haastatteluvastaukseen keskeiset sisällöt, jotka koin olevan vastauksen ydin. Käytetty koodaustapa on Kanasen (2014, 104) mukaan induktiivinen, koska aineistosta ei ollut teoreettisia ennako-oletuksia, kun taas deduktiivisessa lähestymistavassa niitä on.

Aineiston analyysitapana on käytetty teemoittelua, jossa tarkastellaan aineistosta esiin nousevia piirteitä, jotka ovat usealle haastateltavalle yhteisiä. Esiinnousseet teemat pohjautuvat usein teemahaastattelun lähtökohtana olleisiin teemoihin, joka on myös odotettavaa. Esiinnotetut teemat pohjautuvat tutkijan tulkintaan haastateltavien sanomista. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 173.)

Litteroidusta ja koodatusta haastatteluaineistosta oli havaittavissa teemoja, jotka toistuivat useaan kertaan eri haastateltavien vastauksista. Haastatteluissa käytetty haastattelurunko sisälsi 22 kysymystä, jotka oli laadittu tutkimuksen pääkysymyksen mukaan ja siitä johdettujen alateemojen mukaisesti. Kysymykset olivat melko tarkkoja, minkä takia haastateltavien vastaukset kohdentuivat pääsääntöisesti kysymysten teemojen mukaisesti. Tarkoista kysymyksistä

huolimatta aineistosta nousi esiin teemoja, joihin haastattelukysymysten teemat eivät liittyneet mitenkään tai johonkin teemaan epäsuorasti.

Analyysin tässä vaiheessa oli 12 aineistosta esiinnoussutta teemaa. Teemoista tehtiin taulukkolaskentaohjelmalla taulukko, johon sijoitettiin esiinnoussut teemat. Teemat sijoitettiin omille riveilleen, sekä pystysarakkeisiin kirjattiin jokaisesta neljästä haastatteluaineistosta jokaisen esiinnoussut teeman asian ydinsisällöstä lyhyt kuvaus. Hirsjärvi ja Hurme (2015, 145) kertoo tämän olevan aineiston kuvailua, jossa pyritään kartoittamaan kohteiden tai tapahtumien piirteitä, joilla saadaan vastaus mitä, miten ja koska on tapahtunut. Lopputuloksena oli taulukko (taulukko 1), johon on selkeästi kuvattu jokaisen teeman kuvaava kirjaus, josta saattoi alkaa aineiston yhteyksien tarkastelu (taulukko 2; taulukko 3; taulukko 4; taulukko 5).

Yhteyksien tarkastelu on ehkä olennaisin osa analyysissä. Siinä tarkastellaan haastatteluaineistosta esiin nousevia seikkoja suhteessa toisiinsa. Yhteyksien tarkastelun tekemättä jättäminen saattaa johtaa analyysin puolitiehen jäämiseen. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 174.)

Yhteyksien tarkastelussa on käytetty tyypittelyä, jossa Hirsjärven ja Hurmeen (2015, 174) mukaan pyritään määrittelemään, voitaisiinko tapauksia ryhmitellä joidenkin yhteisten piirteiden perusteella. Aineiston kuvauksen perusteella oli helposti havaittavissa aineistosta yhteisiä piirteitä, aineiston kuvauksen ollessa samansisältöinen kymmenessä teemassa kahdestatoista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että haastateltavat vastasivat valtaosin samansisältöisesti lähes jokaiseen kysymykseen. Tyypittelyn jälkeen oli aineistosta tulkittavissa tulokset, joilla on tarkoitus vastata tutkimuskysymykseen.

8.5 Dokumenttianalyysi

Tässä tutkimuksessa toisena tutkimusaineistona on käytetty yksiköissä laadittuja, omavalvonnassa käytettäviä yksikön toiminnan lainmukaisuuden arviointidokumentteja. Arviointidokumentit vuosilta 2021 ja 2022 saatiin tutkimuksen tekemiseksi käyttöön oikeusyksiköstä. Arviointidokumentteja analysoimalla on etsitty vastausta tutkimuskysymykseen - miten omavalvonta toteutuu Helsingin, Hämeenlinnan, Keravan ja Riihimäen vankiloissa.

Menetelmänä arviointidokumenttien analysoimiseksi on käytetty dokumenttianalyysiä, jota myös kutsutaan kirjallisten lähteiden analyysiksi. Dokumenttianalyysi on menetelmä, jolla voidaan analysoida monenlaisia eri kirjalliseen muotoon saatettua materiaalia, mutta myös valokuvia, piirroksia ja muistioita. Menetelmän tarkoitus on järjestelmällisesti analysoida dokumentteja ja luoda selkeä sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä, jotta voidaan tehdä luotettavia ja selkeitä johtopäätöksiä. Dokumenttianalyysi perustuu aineiston tulkintaan ja loogiseen päättelyyn, jossa aineisto luokitellaan ja muodostetaan looginen kokonaisuus. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 136-137.)

Dokumenttianalyysissä on erotettavissa kaksi keskeistä tapaa analysoida: Sisällön analyysi ja sisällön erottelu. Sisällön analyysi pyrkii kuvaamaan dokumenttien sisältöä sanallisesti, tavoitteena etsiä ja tunnistaa merkityksiä tekstissä. Sisällön erottelussa pyritään kuvaamaan määrällisesti tekstin sisältöä. Analyysissä voidaan analysoida ilmisältö, piilossa olevat viestit tai molemmat. Tutkimuksen tutkimuskysymys määrittelee mitä analyysissä etsitään. (Ojasalo ym. 2015, 137.)

Arviointidokumenteista analysoitiin sekä ilmisältöä, että piilossa olevia viestejä. Analyysitapana on käytetty teoriaohjauksista sisältöanalyysiä, jossa Ojasalon ym. (2015, 140) mukaan käsitteistö on valmiina ja luokittelu muodostuu aikaisemmasta viitekehuksesta. Valmis käsitteistö ja viitekehys muodostuvat ilmisällön analyysissä suoraan omavalvontamenetelmässä esitettävistä kysymyksistä. Yksiköiden arviointidokumenttien kirjauksista on analysoitu, onko omavalvontamenetelmää käytetty ohjeistuksen mukaisesti. Ilmisältö analyysissä arviointidokumenteista tulisi ilmetä havaitut ongelmakohdat sekä tulla näkyväksi yhteisessä keskustelussa nousseet ratkaisuvaihtoehdot. Arviointidokumenteista tulisi saada vastauksia seuraavanlaisiin kysymyksiin; mikä ongelman aiheuttaa? Onko ohjeistuksessa puutteita tai tulkitaanko sitä eri tavoin? Miten laaja ongelma on; koskeeko asia kaikkia vai esimerkiksi tiettyä henkilöstöryhmää tai yksittäisiä virkamiehiä? Mitä ongelmalle voidaan yksikön sisäisin toimenpitein tehdä vai tulisiko asia välittää jollekin muulle taholle tiedoksi toimenpiteitä varten?

Piilossa olevien viestien analyysissä on arviointidokumenttien kirjauksista pyritty tulkitsemaan ja päättämään, onko omavalvontamenetelmä, sen prosessi ja tarkoitus omaksuttu ja toteutuuko se tarkoitetulla tavalla. Käsitteistö ja viitekehys muodostuivat tutkimuskysymyksen ja siitä johdettujen alateemojen mukaisesti. Arviointidokumenttien kirjausten perusteella on pyritty analysoimaan keskustelun monipuolisuutta, miten laajasti havaittuja ongelmia on käsitelty, sekä millaista keskustelua on käyty ongelmien ratkaisemiseksi.

Dokumenttianalyysissä Ojasalon ym. (2015, 137) mukaan aineisto ensimmäiseksi pelkistetään. Analysoitavat yksiköissä laaditut arviointidokumentit olivat kolmen tai neljän sivun mittaisia asiakirjoja, joissa asiasisältö oli tiiviisti kirjattu muutamalla rivillä arvioitavaa teemaa tai kysymystä kohden, joten analysoitavaa aineistoa ei ollut tarvetta litteroida tai tiivistää. Aineisto koodattiin omiksi ryhmikseen yksiköittäin, ilmisällöllä sekä piilossa olevilla viesteillä oli oma ryhmänsä. Aineiston pelkistämiseksi riitti pelkkä koodaaminen, jolloin aineisto oli riittävän selkeää analysoitavaksi, joten ei ollut tarvetta laatia esimerkiksi taulukkoa selkeyden saavuttamiseksi.

Aineiston pelkistämisen jälkeen analysoitiin teoriaohjaavalla sisältöanalyysillä ilmisältö sekä piilossa olevat viestit, jotka on esitelty aikaisemmin tässä luvussa. Analyysissä pyrittiin tulkitsemalla ja päättämällä aineistosta löytämään yhteyksiä teoriaan, käsitteistöön ja viitekehukseen. Tämän jälkeen tulkittiin tulokset, jotka kuvattiin sanallisesti. Tarkoituksena tulkinnassa

on Ojasalon ym. (2015, 143) mukaan tuoda kohdeilmioistä jotakin uutta esiin. Tulokset on luotu pyrkimällä esittämään todennäköiset selitykset tulkinnoille. Käytännössä pelkistettyä ainestoa, tutkimuksen viitekehystä ja omavalvonnan ohjeistusta tarkasteltiin rinnakkain useaan kertaan tuloksen saamiseksi. Osa yksiköiden arviointidokumenteista oli kirjattu kattavasti, jolloin ne olivat verrattain helposti analysoitavissa, osa taas aiheutti enemmän haasteita suppeilla kirjauksilla tuloksen saamiseksi.

8.6 Triangulaatio

Useamman tutkimusmenetelmän, eri tietolähteiden tai teorioiden käyttö voi parantaa tutkimuksen luotettavuutta. Tätä kutsutaan triangulaatioksi. Triangulaatiolla pyritään saamaan mahdollisimman hyvä ymmärrys kohdeilmioistä. Triangulaatiolla on useampi lähestymistapa, esimerkiksi aineistotriangulaatio, jossa tutkittavasta ilmiöstä tarkastellaan saatavilla olevia eri aineistoja. (Kananen 2013, 33-34.)

Tässä tutkimuksessa on käytetty aineistotriangulaatiota. Tutkimuksessa tarkasteltiin omavalvontamenetelmän toteutumista tutkimalla eri tutkimusaineistoja. Aineistona tässä tutkimuksessa ovat olleet teemahaastattelulla kerätty aineisto, yksiköiden omavalvonnan arviointidokumentit, sekä ulkoisen ja sisäisen laillisuusvalvonnan raportit. Kananen (2013, 35) mainitsee triangulaation käytössä olevan riski virhemahdollisuuksin, jos käytössä on runsaasti aineistoa, jolloin tutkimusongelma saattaa hämärtyä tutkimuksen jäädessä pinnalliseksi. Tässä tutkimuksessa runsaan aineiston aiheuttama virhemahdollisuuden riski lienee pieni, koska omavalvontamenetelmä on otettu käyttöön vuonna 2021, joten aineistoa ei ole tosiasiallisesti runsaasti käytettävissä.

9 Teemahaastattelun tulokset

Tässä luvussa tarkastellaan teemahaastattelun keskeisiä tuloksia, joilla on tarkoitus vastata tutkimuskysymykseen. Tulokset on esitetty suorasanaista tekstinä. Hirsjärven ja Hurmeen (2015, 169) mukaan tulokset voidaan esittää sanallisessa muodossa, jolloin teksti on tutkijan kuvaus tutkittavasta aiheesta. Tulosten seassa esitetään haastatteluotteita eli suoria lainauksia haastatteluista, jotka kuvaavat teemaa hyvin, ja eivät ole mielekkäästi referoitavissa. Tulostaulukossa on tiivistetysti kuvattu haastattelutulokset teemoittain (taulukko 1).

9.1 Omavalvontamenetelmän toteutuminen tutkimuksen vankiloissa

Haastattelutulosten perusteella omavalvontamenetelmän prosessi kokonaisuutena toteutuu kaikissa neljässä tutkimuksen yksikössä oikeusyksikön laatiman ohjeistuksen mukaisesti, sekä prosessi koetaan selkeänä. Tarkastelluissa yksiköissä omavalvontamenetelmä prosessiin kuuluva vuosittainen arviointikeskustelu toteutuu oikeusyksikön ohjeistuksen mukaisesti ja

haastateltavat kokevat arviointikeskustelun prosessin selkeäksi. (Haastateltava A, 2022; Haastateltava B, 2022; Haastateltava C, 2022; Haastateltava D, 2022.)

Kolmessa yksikössä ei ollut tehty käytännössä mitään toimenpiteitä edellisen vuoden arviointikierroksen pohjalta (Haastateltava B, 2022; Haastateltava C, 2022; Haastateltava D, 2022). Haastateltava A (2022) mainitsee, että hänen yksikössään toimenpiteenä edellisen vuoden havaintojen pohjalta on ollut tavoitteena parantaa hallinnollisten päätösten perustelemisen tasoa.

9.2 Omavalvonnan työkalujen toimivuus

Haastateltava B (2022) sekä Haastateltava C (2022) pitivät arviointikeskustelun moniammatillisuutta hyvänä ja kollektiivisena asiana, jossa keskustelun teemoja tulee tarkasteltua monesta eri näkökulmasta. Haastateltava A (2022) kuvailee arviointikeskusteluja hyödyllisiksi, ”*moniammatillisissa keskusteluissa tulee esiin näkökulmia, joita ei tule itse ajatelleeksi*”. Vuosittaiseen arviointikeskusteluun osallistuneet virkamiehet osaavat haastateltavien mukaan kiinnittää jatkossa huomiota omavalvontamenetelmässä käsiteltyihin asioihin arkityössä, sekä jotka ovat olleet mukana arviointikeskusteluissa, ovat olleet sitoutuneita omavalvontamenetelmän toteuttamiseen (Haastateltava A, 2022; Haastateltava D, 2022). Tällöin Haastateltava A:n (2022) mukaan omavalvontamenetelmän hyödyt saavutetaan, ja virkamiehet ovat tietoisia rikosseuraamusalan toiminnan taustalla olevasta lainsäädännöstä, jolla on merkittäviä vaikutuksia tarkasteltavien yksiköiden ja koko rikosseuraamusalan toimintaan.

Vuosittaiseen omavalvonnan arviointikeskusteluun osallistuu vain muutama virkamies yksikössä, jolloin valtaosa yksikön virkamiehistä ei osallistu arviointikeskusteluun. Haastateltavat kokevat, etteivät arviointikeskustelun ulkopuolelle jäävät virkamiehet tunne tai tiedä omavalvontamenetelmää, jolloin sen hyödyt jäävät saamatta. (Haastateltava A, 2022; Haastateltava D, 2022.)

Omavalvontamenetelmässä yksi haastateltavista näkee kehittämisen varaa. Haastateltava B:n mukaan omavalvontamenetelmässä arvioidaan yksikön käytännöt ja niiden lainmukaisuus, mutta siinä ei määritellä mitä toimenpiteitä pitäisi tehdä ja miten tehtyjä toimenpiteitä seurataan. Myös arviointiasteikkoa hänen mukaansa voisi kehittää, mikä on hyvä, keskinkertainen ja välttävä taso. Arviointikäsi kirjjaan hän toivoi tarkempaa itsearviointiasteikkoa, esimerkiksi kouluarvoisanoin 4-10, jolloin on helpompi kuvata suoritusten tasoa. Hän toivoo myös skaalaa mihin yksikön osaamista voi peilata, sekä tehtyjen toimenpiteiden seurannan ohjeistamista. Haasteellista hänen mukaansa on myös se, miten jokaisessa yksikössä toimittaisiin samalla tavalla, jolloin vankien välinen yhdenvertaisuus toteutuisi vankilasta riippumatta. (Haastateltava B, 2022.)

Kolme muuta haastateltavaa eivät maininneet itse omavalvontamenetelmään tai sen prosessiin kehittämiskohteita. Kehittämiskohteet kohdentuivat heidän vastauksissaan muihin osa-alueihin laillisuusvalvonnan kokonaisuudessa rikosseuraamusalalla, kuten Rikosseuraamuslaitoksen sisäiseen intranettiin.

Oikeusyksikön tuottamia työkaluja virkamiesten käyttöön omavalvontamenetelmän toteuttamiseksi pitivät kaikki neljä haastateltavaa tarkoituksenmukaisina ja toimivina (Haastateltava A, 2022; Haastateltava B, 2022; Haastateltava C, 2022; Haastateltava D, 2022). Haastateltava A (2022) piti omavalvonnan arviointikäsi kirjaa hyvänä, toimivana kaiken olennaisen huomioonottavana tiiviinä kokonaisuutena. Hän toivoi käsikirjaan oikeusasiamiehen ratkaisujen avaamista, mihin asiat perustuvat, jolloin tosin käsikirja ei olisi enää niin tiivis.

9.3 Omavalvonnan toimintakulttuuri tutkimuksen vankiloissa

Omavalvontaan liittyvällä toimintakulttuurilla tarkoitetaan yksiköissä henkilökunnan keskuudessa vallitsevaa suhtautumista ja asenteita omavalvontamenetelmää kohtaan, sekä keskustelun sävyä yksikön sisällä omavalvontamenetelmästä.

Asenteet, keskustelu ja suhtautuminen omavalvontamenetelmää kohtaan virkamiesten keskuudessa on kaikissa neljässä tarkasteltavassa yksikössä hyvää, avointa, myönteistä (Haastateltava A, 2022; Haastateltava B, 2022; Haastateltava C, 2022; Haastateltava D, 2022).

Toimintakulttuuri omavalvontamenetelmässä on Haastateltava C:n (2022) mukaan esimiesveitoista, sekä järjestelmän tarkoitus ymmärretään, siihen suhtaudutaan oman toiminnan kehittämisen kautta, tosin yksikössä on havaittu pieni vähemmistö virkamiehiä, jossa omavalvontamenetelmän tarpeellisuus on kyseenalaistettu. Haastateltava D (2022) mainitsee hänen yksikössään vallitsevan toimintakulttuurin etsivän syyllistä yleensä yksikön ulkopuolelta, vaikka parantamista voisi olla myös omassa toiminnassa.

9.4 Muut esille nousseet teemat

Kaikki neljä haastateltavaa kertovat, ettei virkamiehiä perehdytetä omavalvontamenetelmään tarkasteltavissa yksiköissä. Kaikki neljä haastateltavaa toteavat, että omavalvontamenetelmän käytön tai käyttämättömyyden merkittävänä haasteena on riittämätön työaika. Riittämätön työaika liittyy omavalvontamenetelmään kokonaisuutena; virkamiesten perehdyttäminen, säännölliset ja ajantasaiset päätösten sekä tehtyjen toimenpiteiden tarkastelut, arviointikeskustelut ja omavalvonnan käytön valvonta. (Haastateltava A, 2022; Haastateltava B, 2022; Haastateltava C, 2022; Haastateltava D, 2022.) Haastateltava A (2022) kiteyttää työajan riittävyyden, *”virkanimikkeestä riippumatta, vankilassa kuin vankilassa, olemme ylityöllistettyjä”*.

Johtaminen nousi esiin haastatteluissa useasti. Se nousi esiin useamman kysymyksen kohdalla, vaikka missään kysymyksessä ei viitattu johtamiseen. Johtaminen nousi esiin useassa eri johtamisen muodossa; lähiesimiehet, yksikön päälliköt, rikosseuraamuskeskuksen johtajat ja Rikosseuraamuslaitoksen toteuttama muutosjohtaminen.

Kaikissa neljässä haastattelussa nousi esiin yksikön päällikön tehtävä tuoda omavalvontamenetelmää yksiköissä virkamiesten tietoisuuteen, jalkauttaa menetelmää, järjestää työaika virkamiehille tutustua ja toteuttaa omavalvontaa (Haastateltava A, 2022; Haastateltava B, 2022; Haastateltava C, 2022; Haastateltava D, 2022). Haastateltava C (2022) mainitsi, etteivät kaikkien yksiköiden päälliköt ole ymmärtäneet omavalvonnan merkitystä, miten ja miksi sitä tehdään. Haastateltava A kuvaa omavalvonnan johtamista haasteelliseksi,

”Tämä vaatii paljon yksikön johdolta jumppaamista, että saadaan jokainen ymmärtämään mistä tässä on kyse, se on tässä isoin haaste. Haasteet eivät niinkään liity itse menetelmään, vaan miten se on markkinoitu ja jalkautettu. Jos halutaan että jokainen virkamies on tietoinen järjestelmästä, se vaatii isoja ponnisteluja ja työaika.” (Haastateltava A, 2022.)

Haastateltava B (2022) ja Haastateltava D (2022) mainitsevat muutosjohtamisen Rikosseuraamuslaitoksen tasolta. Heidän mukaansa omavalvontamenetelmä on muutos, ja Rikosseuraamuslaitoksessa on meneillään samanaikaisesti useita päällekkäisiä muutoksia. Haastateltava B kuvailee Rikosseuraamuslaitoksen toimeenpanokykyä,

”Luulen kuitenkin, että tässä on samankaltainen kulku kuin muussa Rikosseuraamuslaitoksen tekemisessä. Osataan asettaa tavoitteet, tunnistetaan mitä on pielessä, mutta toimeenpanokyky on herran hallussa.” (Haastateltava B, 2022.)

Kaksi haastateltavaa toivoo oikeusyksiköstä enemmän virkamiehiä tukevaa ja ohjaavaa otetta, jolloin saataisiin ennakkollisesti ohjattua yksiköiden tekemistä oikeaan suuntaan (Haastateltava C 2022; Haastateltava D 2022). Haastateltava D (2022) tuo esiin rikosseuraamusalan ison kuvan, rikosseuraamusalalla työskentelevien esimiesten koulutusohjan, joka on päänsääntöisesti sosiaaliala. Hänen mukaansa sosionomeille ei ammattikorkeakouluissa saa valmiuksia lakitekniiseen osaamiseen, joita esimerkiksi hallinnollisissa päätöksissä tarvitaan.

Omavalvontamenetelmän vaikuttavuus ja merkitys virkamiesten työhön ja työn laatuun nousi esiin jokaisessa neljässä haastattelussa. Jokaisen neljän haastateltavan vastauksissa nousi esiin myös tietämättömyys omavalvontamenetelmästä virkamiesten keskuudessa. Kaikista neljästä haastattelusta ilmenee, etteivät virkamiehet ole riittävän tietoisia omavalvontamenetelmästä. Kaikki neljä haastateltavaa totesivat, että jokaisen virkamiehen tulisi olla tietoinen omavalvontamenetelmästä. (Haastateltava A, 2022; Haastateltava B, 2022; Haastateltava C, 2022; Haastateltava D, 2022.)

Omavalvontamenetelmän vaikuttavuutena Haastateltava D (2022) mainitsee, että voidaan havaita ongelmakohtia omassa toiminnassa, seikkoja mihin tulee arkityössä kiinnittää huomiota, ja sen missä voidaan korjata omaa toimintaa. Haastateltava A kuvailee omavalvonnan vaikuttavuuden,

”Tästä pitäisi tulla meidän päivittäisen työn työkalu. Jokaisen virkamiehen pitäisi tietää mikä se on ja mikä on sen tarkoitus. Omavalvonta lisää jokaisen virkamiehen ymmärrystä, millainen lainsäädäntöpohja meidän toimintamme taustalla on. Eli havaitaan toimintamme epäkohdat, joka on konkreettinen hyöty. Ja pitkän tavoitteen hyötynä on tietoisuus lainsäädäntöpohjasta, jonka päälle meidän toimintamme rakentuu, lisääntyy koko virkamieskunnassa. Meidän toimintamme on todella tiukasta säädeltyä, jokainen asia mitä me teemme, perustuu johonkin lakiin. Välttämättä kaikki virkamiehet ei ole sitä sisäistäneet. Eli me emme voi toimia omien mieltymysten mukaan.” (Haastateltava A, 2022.)

9.5 Teemahaastattelutulosten tulostaulukko

Alla esitetty taulukko kuvaa haastatteluaineiston teemoittelu analyysissä saatuja tuloksia. Taulukossa kuvataan kuinka monta kertaa tulokset ovat saturoituneet eli vastaukset ovat alkaneet Hirsjärven ja Hurmeen (2015, 59-60) sanoin toistamaan itseään, eivätkä haastateltavat tuota enää oleellisesti uutta tietoa. Esimerkiksi toimivat työkalut saturoituvat haastattelutuloksissa neljästi eli tulos alkaa toistamaan itseään, jolloin on analysoitavissa tulos, että neljässä haastattelussa tuloksena on hyvin toimivat työkalut. Esimerkkisarakeeseen tulosta kuvaava esimerkki lyhyesti.

Teemahaastattelun tulostaulukko		
Teema	Saturatio	Esimerkki
Menetelmän/prosessin toimivuus	4	Käsikirjan mukaisesti, helppo ja yksinkertainen prosessi.
Prosessin selkeys	4	Selkeä, toimii hyvin
Edellisen vuoden omavalvonnan pohjalta tehdyt toimenpiteet	3	Kolmessa yksikössä ei ollut tehty toimenpiteitä.
Arviointikeskustelun hyvä toimivuus	4	Hyödyllinen. Moniammatillisissa keskusteluissa tulee esiin näkökulmia monipuolisesti Arviointikeskusteluun osallistuneet osaavat itse kriittisemmin tarkastella työtehtävissä toiminnan lainmukaisuutta.
Perehdytyksen puute	4	Perehdytys minimaalinen tai nollissa.
Omavalvonnan käytön valvomattomuus	4	Omavalvonnan käyttöä ei valvota.

Työajan riittämättömyys	4	Heikosti. Virkanimikkeestä riippumatta, vankilassa kuin vankilassa, olemme ylityöllistettyjä (Haastateltava A, 2022).
Oma- valvontamenetelmän kehittäminen	1	Arviointiasteikkoa voisi kehittää: mikä on hyvä, keskinkertainen ja välttävä (Haastateltava B, 2022).
Toimivat työkalut	4	Toimivia, tarkoituksenmukaisia, tiivis paketti
Hyvä toimintakulttuuri	4	Avoin ja järjestelmän tarkoitus ymmärretään oikein.
Johtamisen merkitys oma- valvonnan toteutumisessa	3	Lähiesimiehet, yksikön päällikkö, Rikosseuraamuslaitoksen muutosjohtaminen
Oma- valvonnan vaikutta- vuus	4	Se on tosi tärkeä. Siihen pitäisi olla enemmän aikaa, tehdä asiat lain mukaan ja miten meiltä edellytetään (Haastateltava B, 2022).
Virkamiesten tietämättö- myys oma- valvonnasta	4	Virkamieskunta ei ole vielä riittävän tietoinen oma- valvontamenetelmästä (Haastateltava A, 2022).

Taulukko 1: Teemahaastattelun tulostaulukko

10 Dokumenttianalyysin tulokset

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen kohteena olevien vankiloiden tekemiä oma-
valvonnan arviointidokumentteja vuosilta 2021 ja 2022. Oma-
valvontamenetelmä otettiin käyttöön vuonna 2021, joten aikaisempia arviointidokumentteja ei ole käytettävissä (keskushallintoyksikkö 2022a, 11). Dokumenttianalyysissä on analysoitu piilossa olevat viestit sekä ilmissisällön, jotka on esitelty aikaisemmin tässä raportissa omassa luvussaan.

10.1 Piilossa olevat viestit - analyysi

Tarkasteltaessa Helsingin vankilan laatimia yksikön toiminnan lainmukaisuuden oma-
valvonnan arviointidokumentteja vuosilta 2021 ja 2022 voidaan analysoida, että oma-
valvontamenetelmä ja sen tarkoitus on omaksuttu tarkoitetulla tavalla. Oma-
valvontamenetelmän prosessin kulka-
kaari alusta loppuun on kuvattu hyvin. Helsingin vankilassa on pohdittu ja tunnistettu ongelmat sekä laadittu selkeät toimenpiteet tai toimenpide-ehdotukset asian saattamiseksi lain edellyt-
tämälle tasolle. Kirjauksista ilmenee, että keskustelua on käyty monipuolisesti ja laajasti tee-
mojen ympärillä. (Helsingin vankila 2021; Helsingin vankila 2022.)

Hämeenlinnan vankilan vuoden 2021 arviointidokumentteja tarkasteltaessa voidaan analysoida, että asian käsittely on ollut osittain pintapuolista. Ongelmat on kuvattu osittain suppeasti ja ehdotetut toimenpiteet ovat olleet suurpiirteisiä. Vuoden 2021 arviointidokumentista voidaan analysoida, ettei oma-
valvontamenetelmä tai sen prosessi ole täysin selkeä. Vuoden 2022 arvi-
ointidokumentista voidaan analysoida, että oma-
valvontamenetelmä ja sen tarkoitus on

omaksuttu tarkoitettulla tavalla. Ongelmia on pohdittu laaja-alaisemmin monelta eri näkökulmalta, mutta pääsääntöisesti toimenpide-ehdotukset puuttuvat. Kirjausten perusteella keskustelua on käyty monipuolisesti teemojen ympärillä. (Hämeenlinnan vankila 2021; Hämeenlinnan vankila 2022.)

Keravan vankilan laatimista yksikön toiminnan lainmukaisuuden omavalvonnan arviointidokumenteista voidaan analysoida, että vuonna 2021 menetelmä ja sen tarkoitus vaikuttaa olleen ymmärretty tarkoituksenmukaisesti. On tunnistettu paljon ongelmia, jotka on avattu seikkaperäisesti ja joihin on tehty selkeät toimenpide-ehdotukset, josta voi analysoida työkalujen olevan toimivia. Huomionarvoista on kuitenkin se, että kun vuonna 2021 oli tehty selkeät toimenpide-ehdotukset, niin vuonna 2022 ne ovat puuttuneet kokonaan. (Keravan vankila 2021; Keravan vankila 2022.)

Riihimäen vankilan arviointikeskusteltujen kirjaukset vuonna 2021 ovat pääsääntöisesti suurpiirteisiä, ja jää vaikutelma, että jotkut arvioitkohdat on käsitelty pintapuolisesti. Joihinkin arviointidokumenttien kysymyksiin tehdyistä kirjauksista on analysoitavissa, että vastaukset menevät ohi aiheen, eli vastataan johonkin muuhun kuin itse kysymykseen. Kokonaisuutena voi analysoida vuoden 2021 osalta, ettei omavalvontamenetelmää tai sen prosessia, eikä omavalvonnan työkaluja ole täysin sisäistetty. Vuoden 2022 kirjauksista on analysoitavissa, että arviointikeskustelussa on tunnistettu selkeitä ongelmakohtia, jotka on selkeästi kuvattu arviointidokumenttiin. Kirjaukset osittain suppeita, joten jää vaikutelma, että ne on käsitelty arviointikeskustelussa pintapuolisesti toteamisen tasolla. Kokonaisuutena voi analysoida, että vuonna 2022 omavalvontamenetelmä ja sen prosessi on paremmin omaksuttu kuin vuonna 2021. (Riihimäen vankila 2021; Riihimäen vankila 2022.)

10.2 Ilmisisältö - analyysi

Helsingin vankilan vuosina 2021 ja 2022 laadittuihin arviointidokumentteihin kirjatut ongelmat on tunnistettu ja kuvattu laajasti sekä selkeästi. Vuonna 2021 on kirjattu seikkaperäiset koulutustarpeet, mitä virkamiehet tarvitsevat yksikön ulkopuolisilta kouluttajilta. Jokaisen havaitun ongelman ratkaisemiseksi on kirjattu vuosina 2021 ja 2022 seikkaperäiset ja selkeät toimenpiteet tai ehdotukset, miten ne voidaan käsitellä yksikön sisäisin toimenpitein. Arviointityöryhmä on ollut moniammatillinen vuonna 2022, vuonna 2021 osallistujina on ollut vain valvonnan virkamiehiä. (Helsingin vankila 2021; Helsingin vankila 2022.)

Hämeenlinnan vankilassa havaitut ongelmat kirjattu vuonna 2021 pääsääntöisesti hyvin, ongelmien aiheuttajista eikä laajuudesta ole mainintaa. Vuonna 2021 ongelmien ratkaisuksi sisäisin toimenpitein ovat kirjaukset tehty suurpiirteisesti yleisellä tasolla, esimerkiksi mainitsemalla hoitamalla asia asianmukaiselle tasolle. Vuoden 2022 kirjaukset ongelmista sekä niiden aiheuttajista on kuvattu laajasti ja yksityiskohtaisesti sekä pohdittu kyseiseen ongelmakohtaan vaikuttavia tekijöitä monipuolisesti. Ongelmien laajuuden yhteydessä ei ole eritelty koskeeko

asia kaikkia vai tiettyä henkilöstöryhmää tai virkamiestä. Vuonna 2021 ei ole kirjauksia yksikön ulkopuolisille tahoille välitetyistä tiedoista. Arviointiryhmän kokoonpano on ollut moniammatillinen kumpanakin vuonna. (Hämeenlinnan vankila 2021; Hämeenlinnan vankila 2022.)

Keravan vankilassa on vuosina 2021 ja 2022 on tunnistettu lukuisia ongelmia. Ongelmat ovat seikkaperäisesti ja laajasti kuvattu sekä avattu syyt ongelman syntymiseen. Joissain tunnistetuissa ongelmissa on kirjattu määrätty henkilöstöryhmä, joita ongelma koskee. Vuonna 2021 laaditussa arviointidokumentissa on jokaiseen ongelma-kohtaan listattu toimenpide-ehdotukset, mitä voidaan tehdä yksikön sisäisin toimenpitein ongelman käsittelemiseksi. Vuoden 2022 arviointidokumentissa ei ole mainittu yhtäkään toimenpide-ehdotusta. Ei mainintaa ulkoisista ta-
hoista. Arviointiryhmän kokoonpano on ollut moniammatillinen kumpanakin vuonna. (Keravan vankila 2021; Keravan vankila 2022.)

Riihimäen vankilassa havaitut ongelmat on kirjattu pääsääntöisesti selkeästi molempina vuosina. Havaittujen ongelmien aiheuttajat tai taustatekijät on kuvattu suppeasti ja osin puutteellisesti. Ongelmien laajuutta ei ole kuvattu, ei ole mainintaa henkilöstöryhmistä tai virkamiehistä. Arviointikäsi-
kirjaan ei ole kirjattu toimenpide-ehdotuksia kumpanakaan vuonna, siitä miten havaitut ongelmat voitaisiin ratkaista yksikön sisäisin toimenpitein. Joissakin arviointikäsi-
kirjaan kirjatuihin vastauksiin viitataan lakimiesten konsultointiin, mutta pääsääntöisesti ei nimetä ulkoista tahoa ongelman ratkaisemiseksi. Arviointiryhmä on ollut moniammatillinen vuonna 2021, vuonna 2022 osallistujina on ollut vain valvonnan virkamiehiä. (Riihimäen vankila 2021; Riihimäen vankila 2022.)

10.3 Dokumenttianalyysin tulostaulukko

Alla esitetty taulukko (taulukko 2) kuvaa dokumenttianalyysin tuloksia. Taulukossa kuvataan, miten dokumenttianalyysin tulosten perusteella yksiköissä omavalvonta toteutuu. Taulukkoon on yhdistetty piilossa olevien viestien ja ilmisällön analyysien tulokset, sillä niiden tulokset on tulkittu toteutuvan samantarvoisesti. Toisin sanoen, ilmisällön ja piilossa olevien viestien analyysien tulos vuosittain on ollut sama ja näin ne voidaan sijoittaa samaan taulukkoon. Esimerkiksi Keravan vankilan kohdalla taulukosta voidaan havaita, että vuonna 2021 omavalvonta on toteutunut hyvin, ja vuonna 2022 toteutunut hyvin mutta pienin puuttein, koska toimenpide-ehdotukset ovat puuttuneet. Helsingin ja Riihimäen vankiloiden kohdalle on kirjattu, ettei arviointikeskustelua ole käyty moniammatillisesti, siitä huolimatta Helsingin vankilan tulos on hyvä omavalvonnan toteutumisen tasosta, koska arviointidokumenttien kirjaukset ovat niin kattavat. Sarakkeeseen on kirjattu lyhyt kuvaus, miten tähän tulokseen on päädytty dokumenttianalyysin tuloksena.

Dokumenttianalyysin tulostaulukko: Omavalvonnan toteutumisen taso vuosina 2021 ja 2022			
Omavalvonnan toteutumisen taso	Toteutuu hyvin	Toteutumisessa pieniä puutteita	Toteutumisessa selkeitä puutteita
Helsingin vankila 2021	Ohjeistuksen mukaisesti, kattavasti kuvatut ongelmat, tarkat toimenpide-ehdotukset	Moniammatillinen työryhmä puuttuu	
Helsingin vankila 2022	Ohjeistuksen mukaisesti, kattavasti ja yksityiskohtaisesti kuvatut ongelmat, tarkat toimenpide-ehdotukset		
Hämeenlinnan vankila 2021			Suppea, pintapuolinen, ja suurpiirteinen käsittely ja ongelmien kuvaus, ei toimenpide ehdotuksia
Hämeenlinnan vankila 2022	Ohjeistuksen mukaisesti, kattavasti kuvatut ongelmat, ongelmia pohdittu monipuolisesti	Pääsääntöisesti toimenpide ehdotukset puutteelliset	
Keravan vankila 2021	Ohjeistuksen mukaisesti, kattavasti kuvatut ongelmat, tarkat toimenpide-ehdotukset		
Keravan vankila 2022	Ohjeistuksen mukaisesti, kattavasti kuvatut ongelmat, ongelmia pohdittu monipuolisesti	Toimenpide-ehdotukset puuttuvat	
Riihimäen vankila 2021			Ongelmat kuvattu suppeasti, pintapuolisesti ja suurpiirteisesti, ei ongelmien aiheuttajaa tai laajuutta, toimenpide-ehdotukset puuttuvat
Riihimäen vankila 2022		Tunnistettu selkeitä ongelmakohtia, mutta kuvattu suppeasti.	Ongelmien aiheuttaja tai laajuus kirjaamatta, toimenpide-ehdotukset puuttuvat, moniammatillinen työryhmä puuttuu

Taulukko 2: Dokumenttianalyysin tulostaulukko

11 Johtopäätökset

Tässä luvussa käsitellään tutkimustuloksista tehtyjä johtopäätöksiä, joilla on tarkoitus vastata tutkimuskysymykseen. Tutkimustuloksia peilataan tutkimuksen viitekehykseen ja niistä muodostetaan oman pohdinnan kanssa johtopäätöksiä. Tässä luvussa tarkastellaan yksityiskohtaisemmin, miten tähän johtopäätökseen on päädytty, mitkä tekijät näyttävät tutkimustulosten perusteella vaikuttavan omavalvonnan toteutumiseen, sekä millaisia syy-seuraussuhteita näiden tekijöiden välille näyttää muodostuvan.

11.1 Omavalvonnan toteutuminen

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymys on, miten omavalvonta toteutuu Helsingin, Hämeenlinnan, Keravan ja Riihimäen vankiloissa. Vastaus tutkimuskysymykseen ei ole täysin yksiselitteinen. Omavalvonta toteutuu haastattelutulosten (taulukko 1) ja dokumenttianalyysin tulosten (taulukko 2), sekä Rikosseuraamuslaitoksen sisäisen laillisuusvalvonnan lausuntojen perusteella (keskushallintoyksikkö 2022a, 17; oikeusyksikkö 2023, 12) Helsingin, Hämeenlinnan, Keravan ja Riihimäen vankiloissa kohtuullisen hyvin, mutta ei niin kokonaisvaltaisesti eikä siinä laajuudessa kuin omavalvontamenetelmä ja sen prosessi on tarkoitettu toteutuvan.

Haastattelutulosten (taulukko 1) ja dokumenttianalyysin tulosten (taulukko 2) ja sisäisen laillisuusvalvonnan (keskushallintoyksikkö 2022a, 17; oikeusyksikkö 2023, 12) lausuntojen perusteella itse omavalvontamenetelmä ja sen prosessi vaikuttavat toteutuvan pääsääntöisesti hyvin siihen pisteeseen asti, jossa pitäisi määritellä toimenpiteet arvioinnin pohjalta. Toimenpiteillä tarkoitetaan, miten omavalvontamenetelmällä havaitut ongelmat pyritään saattamaan lain edellyttämälle tasolle. Ennen toimenpiteiden määrittelyä omavalvontamenetelmä ja sen prosessi vaikuttaa toimivan pääsääntöisesti hyvin ja tarkoituksenmukaisesti. Arviointiin on osallistunut tutkimuksen vankiloissa kahta poikkeusta lukuun ottamatta moniammatillinen työryhmä, jonka kesken käydyssä arviointikeskustelussa on tunnistettu ongelmia, jotka tulisi saattaa lain edellyttämälle tasolle.

Omavalvonnan toteutumisen taso näyttää heikentyvän, kun pitäisi määritellä toimenpiteet, miten havaitut ongelmat pyritään saattamaan lain edellyttämälle tasolle. Dokumenttianalyysin tulosten (taulukko 2) perusteella arviointidokumenttien kirjaukset ovat osittain puutteellisia niiltä osin, millaisiin toimenpiteisiin havaitut puutteet yksikön toiminnassa johtavat. Samankaltaisia havaintoja on tehty Rikosseuraamuslaitoksen sisäisessä laillisuusvalvonnessa, joissa on havaittu arviointidokumenttien kirjausten olevan osin puutteellisia toimenpiteiden osalta, lisäksi yksiköiden välillä on havaittu olevan merkittäviä eroja (keskushallintoyksikkö 2022a, 17; oikeusyksikkö 2023, 12-13).

Haastatteluista saatu tulos (taulukko 1) osoittaa, että vain yhdessä vankilassa on tehty vuoden 2021 omavalvonnan arviointikierroksen pohjalta jotain toimenpiteitä, kun taas kolmessa

yksikössä ei ole tehty mitään toimenpiteitä. Omavalvonnan toteutumisen taso vaikuttaa kuitenkin nousujohteiselta vertailtaessa vuosia 2021 ja 2022 keskenään (taulukko 2). Vuoden 2022 sisäisen laillisuusvalvonnan havainnot ovat samansuuntaiset, mainiten että arviointidokumentit ovat edellisvuotta kattavammin täytetty (Oikeusyksikkö 2023, 12). Nousujohteisuus saattaa selittyä sillä, että omavalvontamenetelmä on jo tutumpi virkamiehille vuonna 2022, kun sen oli ensimmäistä vuotta käytössä vuonna 2021 (keskushallintoyksikkö 2022a, 11). Näiden tietojen valossa voitaneen päätellä, että omavalvontamenetelmän itse tulos on jäänyt heikoksi, eli omavalvontamenetelmän perimmäinen tarkoitus on jäänyt pääsääntöisesti toteutumatta erityisesti vuonna 2021. Voitaneen myös päätellä omavalvonnan toteutumisen tason olevan nousujohtainen paranevien tulosten valossa.

Johtopäätöstä tehtäessä omavalvonnan toteutumisesta, on otettava huomioon, ettei tätä kirjoittaessa ole vielä ollut käytettävissä ulkoisen laillisuusvalvonnan havainnot vankiloista laillisuusvalvonnasta ajanjaksolta, jolloin omavalvonta on ollut käytössä. Omavalvonta on otettu vankiloissa käyttöön keskushallintoyksikön (2022a, 11) mukaan keväällä 2021. Tätä kirjoittaessa ei ole julkaistu oikeusasiamiehen vuosikertomusta vuodelta 2022. Vuoden 2021 osalta saattaa olla epävarmaa, näkyvätkö vankiloiden omavalvonnan pohjalta tehdyt toimenpiteet ulkoisen laillisuusvalvonnan havainnoissa vuoden 2021 raporteissa. Vuonna 2021 saapuneiden kanteluiden (kuva 3) toimenpideprosenttien lasku (kuva 4) selittyi oikeusasiamiehen (2021, 243) mukaan Rikosseuraamuslaitoksen koronavirustoimista johtuvista kanteluista. Näyttää ei siis ole ulkoisen laillisuusvalvonnan osalta omavalvontamenetelmän perusteella tehtyjen toimenpiteiden tosiasiallisista tuloksista, onko tehty toimenpiteitä ja mihin toimenpiteet ovat johtaneet.

11.2 Omavalvonnan työkalujen toimivuus

Tutkimustuloksista (taulukko 1) ja keskushallintoyksikön (2022a, 17) laillisuusvalvonnan vuosiraportista käy ilmi, että omavalvontaprosessin arviointikeskustelu koetaan toimivaksi ja hyödylliseksi. Arviointikeskustelu koetaan hyödyllisenä ja positiivisena, moniammatillisesti käytössä keskustelussa tulee esiin monipuolisesti eri näkökulmia. Arviointikeskusteluihin osallistuneiden virkamiesten katsotaan osaavan kiinnittää jatkossa huomiota omavalvontamenetelmässä käsiteltyihin asioihin arkityössä.

Omavalvontamenetelmässä käytettäviä arviointityökaluja pidettiin tulosten (taulukko 1) selkeinä, toimivina ja tiiviinä pakettina. Myös keskushallintoyksikön (2022a, 17) mukaan työkalujen selkeydestä on annettu positiivista palautetta. Haastattelutuloksissa nousi yksi kehittämiskohde itse arviointityökaluihin, kun taas kolme muuta haastateltavaa eivät tunnistaneet työkaluissa selkeää kehittämiskohdetta.

Tutkimustuloksissa on havaittavissa osittaisia ristiriitaisuuksia. Haastattelutulosten (taulukko 1) perusteella omavalvontamenetelmän prosessi koetaan yksinkertaiseksi, selkeäksi ja toimivaksi kaikissa neljässä vankilassa, kun taas dokumenttianalyysin tuloksista (taulukko 2) on

tulkittavissa, ettei se toteudu täysin tarkoitetulla tavalla. Dokumenttianalyysin tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että se Riihimäen vankilassa toteutuu puutteellisesti molempina vuonna, sekä Hämeenlinnan vankilassa vuonna 2021. Muilta osin tutkimuksen vankiloissa voitaneen tulosten valossa tulkita omavalvontamenetelmän prosessina toteutuvan hyvin.

Edellä mainittujen tietojen valossa voitaneen päätellä omavalvontamenetelmän; sen prosessin, arviointikeskustelun ja työkalujen toimivan hyvin. Hyvin toimiva menetelmä luo hyvät edellytykset omavalvonnan toteuttamiselle.

11.3 Omavalvonnan toimintakulttuuri

Tutkimustulosten (taulukko 1) sekä keskushallintoyksikön (2022a, 17) mukaan toimintakulttuuri omavalvontaa kohtaan näyttää vaikuttavan avoimelta ja kokonaisuutena positiiviselta. Dokumenttianalyysissä on haastavampaa tehdä tulkintaa vallitsevasta toimintakulttuurista. Dokumenttianalyysin tulokset kuitenkin viittaavat avoimeen toimintakulttuuriin, koska kirjaukset ovat pääosin kattavia, josta voi tulkita keskustelun olleen vilkasta ongelmien ympärillä (taulukko 2). Voitaneen tehdä johtopäätös, että tutkimuksen vankiloissa vallitsee myönteinen toimintakulttuuri omavalvontaa kohtaan.

11.4 Omavalvonnan toteutumiseen vaikuttavat muut tekijät

Omavalvonnan toteutumiseen näyttää tulosten (taulukko 1) perusteella vaikuttavan työajan riittämättömyys, joka nousi jokaisessa haastattelussa esiin. Työajan riittämättömyyden synonyymiksi voitaneen kutsua myös resurssien niukkuutta ja riittämättömiä henkilöstöresursseja. Riittämättömistä resursseista on tehnyt havaintoja myös Paasonen ja Vainio (2023, 44), Rikosseuraamuslaitoksen sisäinen laillisuusvalvonta (keskushallintoyksikkö 2022a, 17) sekä ulkoinen laillisuusvalvonta (oikeusasiamies 2021, 149; Euroopan kidutuksen vastainen komitea 2020, 37).

Riittämättömät resurssit saattavat olla yksi syy, jonka seurauksena näyttää muodostuvan muita ongelmia omavalvonnan toteutumisissa. Riittämättömät resurssit saattavat heijastua myös perehdyttämiseen. Tutkimustulosten (taulukko 1) perusteella virkamiehiä ei perehdytetä omavalvontaan, eikä omavalvonnan käyttöä tai käyttämättömyyttä valvota. Rikosseuraamuslaitos (2022g) ei toisaalta edellytäkään perehdyttämään koko henkilökuntaa, ainoastaan arviointikeskusteluun osallistuvat virkamiehet opastetaan menetelmän käyttöön. Omavalvonnan käyttöä ei tulosten (taulukko 1) valvota, eikä ohjeistuksessa niin ohjeistetakaan (Rikosseuraamuslaitos 2022g).

Tulosten perusteella iso osa virkamiehistä ei ole tietoisia omavalvontamenetelmästä, koska omavalvontamenetelmää ei kaikille perehdytetä. Nämä virkamiehet vaikuttavan tietävän säästöjen asettamat vaatimukset omalle työlleen, mutta eivät tunne lakien sisältöä tarpeeksi. Tulosten perusteella ne virkamiehet, jotka tietävät omavalvontamenetelmän olemassaolosta

tutkimuksen kohteena olevissa yksiköissä, näyttävät pitävän omavalvontamenetelmää vaikuttavana työkaluna, parantaen heidän oikeudellista osaamistaan. (Taulukko 1.)

Havaintoja virkamiesten huonosta oikeudellisesta osaamisesta on tehnyt myös oikeusasiamies (2018, 190) sekä Paasonen ja Vainio (2023, 50). Edellä mainittujen seikkojen perusteella voi päätellä, että kaikkien virkamiesten perehdyttämistä tulisi harkita, jolloin virkamiesten oikeudellista osaamista voitaisiin parantaa. Siten se saattaa johtaa vankien tekemien kanteluiden vähenemiseen oikeusasiamiehelle (2019, 205), täyttämään perustuslain (731/1999) vaatimuksen kaiken julkisen vallankäytön lakiin perustumisesta, sekä parantaa hallintolain (434/2003) edellyttämää hyvän hallinnon toteutumista.

Tulosten perusteella johtamisen voitaneen päätellä olevan yksi avaintekijä, joka mahdollistaa omavalvonnan tarkoituksenmukaisen toteutumisen niin tutkimuksen vankiloissa. Johtaminen nousi esiin tuloksissa selvästi, käsittäen usean eri johtamisen tason ja muodon; lähiesimiehet, yksikön päälliköt, rikosseuraamuskeskuksen johtajat sekä Rikosseuraamuslaitoksen toteuttama muutosjohtaminen. (taulukko 1.)

Omavalvonnan toteuttamisesta vastaa yksiköissä yksikön päällikkö, yksikön päällikkö voi delegoida tehtävä yksikön apulaisjohtajalle, sekä omavalvonnan ohjeistuksessa edellytetään aktiivista johdon roolia omavalvonnan toteutumisessa (Rikosseuraamuslaitos 2022g). Aikaisemmin tässä luvussa (11.1) käsiteltiin, ettei ole näyttöä omavalvontamenetelmän perusteella tehtyjen toimenpiteiden tosiasiallisista tuloksista. Tulosten (taulukko 1) valossa voitaneen päätellä, että on paljon yksikön päällikön vastuulla, mitä omavalvontamenetelmän pohjalta havaituille ongelmille tosiasiallisesti tehdään. Toisin sanoen, on paljon yksikön päällikön vastuulla, ettei omavalvontamenetelmä jää vain vuosittain käytäväksi keskusteluksi, mikä ei johda mihinkään toimenpiteisiin. Johtopäätöstä tehtäessä, on otettava huomioon, ettei ole sisäisen tai ulkoisen laillisuusvalvonnan havaintoja johtamiseen liittyen laillisuusvalvonnassa.

Omavalvonta on yksi Rikosseuraamuslaitoksen (2023b, 3) riskienhallinnan keino pyrkimyksenä on poistaa, pienentää tai hallita riskienhallinnassaan havaittuja riskejä osana turvallisuusjohtamista (Rikosseuraamuslaitoksen 2022h, 5). Hopkin (2018, 2-3) kutsuu näitä riskejä compliance- riskeiksi, joista voi olla vain negatiivisia vaikutuksia organisaation toimintaan. Nämä riskit uhkaavat Rikosseuraamuslaitoksen arvoja, sekä strategian toteutumista, erityisesti sen tavoitteena olevaa kaiken toiminnan lainmukaisuutta (Rikosseuraamuslaitos 2022a). Vaikka Paasonen ja Vainion (2023, 43) mukaan Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuusjohtaminen on epäselvää ja hajanaista, niin edellä kuvatut riskienhallintatoimenpiteet täyttänevät Hopkinin (2018, 95) mainitsemia turvallisuusjohtamisen tunnusmerkkejä. Tässä luvussa (11) on käsitelty omavalvontamenetelmän toteutumista, josta voitaneen päätellä omavalvontamenetelmällä olevan hyvät edellytykset pienentää tai hallita näitä riskejä, jolloin se voi täyttää sille asetetut tavoitteet. Voitaneen vetää johtopäätös, että varmistamalla johtamisen hyvä taso läpi koko

organisaation, sekä riittävien resurssien varmistaminen luo edellytykset omavalvonnan tarkoituksenmukaiselle toteutumiselle, jolloin saavutetaan myös strategian mukaiset tavoitteet.

11.5 Tutkimuksen luotettavuustarkastelu

Laadullisella menetelmällä toteutettu tutkimus ja tutkimuksen luotettavuus eivät ole toisistaan erillisiä asioita. Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetussa tutkimuksessa luotettavuuden kriteeri on itse tutkija ja hänen rehellisyytensä. Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan tutkijan tekemillä valinnoilla, teoilla ja ratkaisuilla, joten tutkijan itse tulee arvioida tutkimuksensa luotettavuutta tekemissään valinnoissa. Tutkijan tulisi arvioida luotettavuutta koko tutkimuksen ajan suhteessa teoriaan, käytettyihin menetelmiin, tuloksiin, tulkintaan ja johtopäätöksiin. Tutkijan tulisi pystyä perustelemaan tehdyt valinnat, sekä arvioimaan ratkaisujensa toimivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta tutkimuksen tavoitteen kannalta. (Vilka 2015, 196-197.) Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta parantaa tarkka kuvaus, miten tutkija on tutkimuksen toteuttanut. Esimerkiksi miten aineisto on tuotettu ja miten haastattelut on toteutettu. Laadullisen aineiston luokittelun perusteet on kuvattava sekä miten tutkija on tehnyt tulkintoja ja millä perustein. (Hirsjärvi ym. 2009, 231-233.)

Tutkimuksessa on pyritty kuvaamaan sanallisesti, miten mitäkin on tehty mahdollisimman tarkasti, jotta tutkimuksen toteutus olisi mahdollisimman läpinäkyvä. Hirsjärven ym. (2009, 261) mukaan tutkimuksen toteuttamisen läpinäkyvä kuvaaminen lisää tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksessa käytetyt menetelmät voidaan arvioida oikeiksi. Laadullinen lähestymistapa tutkimukseen oli oikea. Laadullinen lähestymistapa tuotti syvällisempää ymmärrystä mitkä tekijät vaikuttavat ilmiöön, miten ne siihen vaikuttavat, sekä aineistosta oli havaittavissa selkeitä tekijöiden toisiinsa vaikuttavia syy-seuraus suhteita. Dokumenttianalyysissä on myös käytetty laadullista lähestymistapaa, mutta lienee mahdollista, että määrällinen menetelmä olisi ollut yhtä hyvä, ellei parempi. Määrällisellä mittarilla olisi todennäköisesti pystynyt erittelemään tulokset tarkemmin. Tutkimuskysymys huomioon ottaen, tarkemmat tulokset dokumenttianalyysistä eivät olisi todennäköisesti muuttaneet vastausta tutkimuskysymykseen.

Dokumenttianalyysin tekeminen tuntui haasteelliselta. Yksiköiden laatimia arviointikäsitteitä piti tarkastella useita kertoja samanaikaisesti tutustuen dokumenttianalyysin tekemisen teoriaan, sekä omavalvontamenetelmän ohjeistukseen, jotta analyysin tulos alkoi hahmottumaan. Tuloksia tarkasteltiin moneen kertaan, vertaillen niitä arviointidokumentteihin, jotta pystyi varmistumaan tuloksen oikeellisuudesta. Analyysin tulkinta on subjektiivista, joten lienee mahdollista, että joku toinen tutkija saattaisi saada erilaisen tuloksen. Yhtenä menetelmänä on käytetty aineistotriangulaatiota on lisännyt tutkimuksen luotettavuutta. Haastattelutuloksista ja dokumenttianalyysin tuloksista löytyi hienoisia ristiriitaisuuksia, ristiriitaisuuden ratkaisi sisäisen laillisuusvalvonnan raportit, joiden havainnot tukivat dokumenttianalyysin tuloksia. Usean eri aineiston tarkastelu on parantanut tämän tutkimuksen luotettavuutta.

Tarkastellessa tämän tutkimuksen luotettavuutta, sitä saattaa lisätä kattavat haastattelukysymykset, jotka tarkastelevat ilmiötä monipuolisesti useasta näkökulmasta. Haastattelukysymykset menivät osittain päällekkäin, jolloin haastateltava saattoi vastata sisällöltään samankaltaiseen kysymykseen kahteen kertaan. Tutkimuksen luotettavuutta voi Hirsjärven ja Hurmeen (2015, 68) heikentää tutkijan kyky haastatella. Haastattelijana tutkija ei ollut kokenut, joka saattaa heikentää tutkimuksen luotettavuutta. Tilannetta saattoi parantaa kattava haastattelurunko, jossa kysymykset tutkivat ilmiötä monipuolisesti, joten haastattelijan taidoilla ei välttämättä ollut keskeistä roolia.

Tarkastellessa haastattelutulosten korkeaa saturaatiotasoa, lienee syytä arvioida onko analyysissä tai tulokinnassa tullut jokin virhearvio. Tämän tutkimuksen teemahaastattelun kohdejoukko on varsin homogeeninen, kaikkien ollessa omavalvonnan vastuhenkilöitä, mikä saattaa vaikuttaa korkeaan saturaatiotasoon. Myös Vilka (2015, 152-153) mainitsee, että kohdejoukon homogeenisuuden helpottavan saturaation määrittelyä.

Hirsjärven ym. (2009, 264) mukaan tulisi tutkimuksessa tarkastella, onko tulokset yleistettävissä tai siirrettävissä, eli onko tutkimuksen tulokset sovellettavissa myös muihin kohteisiin. Alasuutarin (1994) mukaan tutkimustulosten yleistettävyydestä ei tule olla huolissaan laadullisessa tutkimuksessa, koska tutkimus on ainutkertainen, lisäten yleistä ymmärrystä, eikä edellytä keskustelua tutkimuksen yleistettävyydestä (Vilka 2015, 195).

Tutkimuksen lähestymistapana oli tapaustutkimus, jolloin tutkimus kohdistui rajalliseen määrään yksiköitä, joten lienee mahdotonta sanoa onko tulos kokonaisuudessaan yleistettävissä esimerkiksi kaikkiin Suomen vankiloihin. Myös Metsämuuronen (2006, 212) katsoo eräänlaiseksi ongelmaksi tapausten yleistettävyyden, koska lähtökohtaisesti tutkitut tapaukset eivät ole yleistettävissä. Osittain tulos lienee kuitenkin yleistettävissä. Yhtenä tuloksena saatu virkamiesten resurssipula on tosiasia myös sisäisen ja ulkoisen laillisuusvalvonnan perusteella, joten resurssipulasta johtuvat ongelmat ovat todennäköisesti samankaltaisia kaikissa Suomen vankeiloissa (taulukko 1; keskushallintoyksikkö 2022a, 17; oikeusasiamies 2021, 149; Euroopan kidutuksen vastainen komitea 2020, 37; Paasonen & Vainio 2023, 44).

Opinnäytetyötä tehdessä tulee ottaa huomioon ammattikorkeakouluille laaditut opinnäytetöiden eettiset suositukset. Eettisiin suosituksiin sisältyy esimerkiksi tutkijan esteellisyyden selvittäminen suhteessa tutkimuksessa käsiteltävään asiaan. Esteellisyys tarkoittaa, että tutkija on sellaisessa asemassa suhteessa tutkittavaan asiaan tai henkilöihin, olemalla asian tai henkilöiden vaikutuspiirissä, joka voi vaarantaa tutkijan puolueettomuuden. (Arene 2019.) Esteellisyyden tarkastelu on perusteltua tässä opinnäytetyössä, koska tutkija itse on virkasuhteessa Rikosseuraamuslaitokseen, joten voidaan katsoa tutkijan olevan Rikosseuraamuslaitoksen vaikutuspiirissä. Opinnäytetyö itsessään osoittanee lukijalle tutkijan puolueettomuuden.

Opinnäytetyön viitekehyksessä, tuloksissa ja johtopäätöksissä on tuotu esille seikkoja Rikosseuraamuslaitoksesta, jotka eivät kaikki ole positiivisia, ja jotka perustuvat tosiasiallisiin näyttöihin.

11.6 Jatkotutkimusaiheet

Tutkimustuloksista (Haastateltava D, 2022) nousi esiin virkamiesten oikeudellisessa osaamisessa olevan puutteita, tulos ei noussut muusta aineistosta esiin. Myös oikeusasiamies (2018, 192; 2020, 267) on havainnut virkamiesten oikeudellisen osaamisen puutteelliseksi. Myös Paasonen ja Vainio (2023, 50) pitävät tärkeänä, että päätöksiä tekevät virkamiehet saisivat tarpeen vaatiessa oikeudellista lisä- tai täydennyskoulutusta. Näiden tietojen valossa voisi rikosseuraamusalan koulutusohjassa olla tutkimuskohde. Haastateltava D (2022) mainitsi, että valtaosalla rikosseuraamusesimiehistä, jotka tekevät paljon yksiköissä vankeihin liittyviä hallinnollisia päätöksiä, on koulutusohjajana Rikosseuraamusalan sosionomitutkinto (AMK) tutkinto. Voisi tutkia, onko tarvetta muuttaa Rikosseuraamusalan sosionomitutkinto (AMK) tutkintoa siten, että opintoihin sisällytettäisiin soveltuvin osin oikeudellisia opintoja.

Jokaisessa neljässä haastattelussa (taulukko 1) nousi esiin johtaminen sen eri muodoissaan, esimerkiksi muutosjohtaminen rikosseuraamusalalla. Tätä tulosta tukevaa aineistoa tai lähdemateriaalia ei ollut löydettävissä. Tutkimustuloksena johtaminen oli kuitenkin niin vahva, joten yksi tutkimuskohde voisi olla miten muutoksia on johdettu. Ovatko menetelmät olleet tarkoituksenmukaisia, onko johtaminen ollut riittävää, sekä miten muutosjohtamista voisi kehittää.

Tutkimustulosten (taulukko 1; taulukko 2) perusteella omavalvontamenetelmä ja sen prosessi vaikuttavat toimivan kohtuullisen hyvin, mutta haastatteluista nousi esiin myös kehittämiskohteita itse omavalvontamenetelmään. Nykyisellään omavalvontaprosessi päättyy tehtyihin toimenpide-ehdotuksiin. Haastatteluista nousi esiin tarve strukturoidulle seurannalle ja seurannan ohjeistamiselle. Tämä yksi haastattelutulos ei saturoitunut eli muut haastattelut eivät antaneet samanlaista tulosta. Myös dokumenttianalyyssissä (taulukko 2) sekä sisäisessä laillisuusvalvonnassa (keskushallintoyksikkö 2022a, 17; oikeusyksikkö 2023, 12) havaittiin arviointidokumenttien kirjausten olevan osin puutteellisia toimenpiteiden osalta. Voisi siis tutkia, voiko omavalvontamenetelmää kehittää pidemmälle. Esimerkiksi miten tehtyjä toimenpiteitä seurataan, miten voidaan varmistua siitä, että omavalvonnan pohjalta tehdyt toimenpiteet johtavat konkreettisesti yksikön käytäntöjen muuttamisesta lainmukaisiksi.

Lähteet

Painetut

Hartoneva, A., Martikainen, J., Pajuoja, J. & Vartia, M. 2023. Uudistettu Rikosseuraamuslaitos: Oikeudellinen käsikirja. Helsinki: Tietosanoma.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.

Hopkin, P. 2018. Fundamentals of risk management: Understanding, evaluating and implementing effective risk management. Fifth edition. London: Kogan Page Ltd.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä: kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2019. Opinnäytetyön ja pro gradun pikaopas: Avain opinnäytetyön ja pro gradun kirjoittamiseen. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: Opiskelijalaitos. 2. laitos, 3. uud. p. Helsinki: International Methelp.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2015. Kehittämistyön menetelmät: Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3.-4. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilkkä, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sähköiset

Aaltio, I. 2014. Case-tutkimus metodisena lähestymistapana. Metodix. Viitattu 11.11.2022.
<https://metodix.fi/2014/05/19/aaltio-marjosola-casetutkimus/>

Arene ry. 2019. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 12.5.2023. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>

Asetus valtion talousarviosta 1243/1992. Viitattu 5.5.2023. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921243>

Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea 2020. To the Finnish Government on the visit to Finland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Viitattu 26.3.2023. <https://rm.coe.int/1680a25b54>

Hallintolaki 434/2003. Viitattu 29.11.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>

Laki Rikosseuraamuslaitoksessa 221/2022. Viitattu 30.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20220221>

Laki valtion talousarviosta 423/1988. Viitattu 5.5.2023. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1988/19880423>

Oikeusasiamies 2018. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2018. Viitattu 26.3.2023. <https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/42383/2018-fi/d41f123c-55c8-465e-9dd7-a154c59bc4fc>

Oikeusasiamies 2019. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2019. Viitattu 26.3.2023. <https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/42383/2019-fi/51758de7-f75b-449c-8967-a5372e40df0b>

Oikeusasiamies 2020. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2020. Viitattu 26.3.2023. <https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/42383/2020-fi/b5bc6780-d9cd-41a7-adb6-2f0a5dc29b5f>

Oikeusasiamies 2021. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2020. Viitattu 26.3.2023. <https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/42383/kertomus2021.pdf/abfe8917-fe87-8630-1100-2527a905a0e8?t=1655809653034>

Paasonen, J. 2021. Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuden ja valvontatyön ulkoinen arviointi. Viitattu 2.3.2023. https://www.rikosseuraamus.fi/material/collecti-ons/20210510163048/7QCVnaVHV/2021-2_Risen_turvallisuuden_ja_valvontatyon_ulkoinen_arviointi.pdf

Paasonen, J. & Vainio, J. 2023. Miten kehittää vankilaturvallisuutta ja vankien kuntoutusta? Viitattu 2.3.2023. <https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/15298/978-952-395-070-2.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Pajuoja, J. 2019. Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja asiakasprosessien tulevaisuus. Viitattu 20.11.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161539/OMSO_2019_15_RISE_toiminta_ja_asiakasprosessien_tulevaisuus.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rikosseuraamuslaitos 2020. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 30.4.2023. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html>

Rikosseuraamuslaitos 2022a. Arvot ja strategia. Viitattu 27.3.2023. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Rikosseuraamuslaitos 2022b. Helsingin vankila. Viitattu 21.2.2023. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/helsinginvankila.html>

Rikosseuraamuslaitos 2022c. Hämeenlinnan vankila. Viitattu 7.12.2022. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/hameenlinnanvankila.html>

Rikosseuraamuslaitos 2022d. Keravan vankila. Viitattu 7.12.2022. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/keravanvankila.html#>

Rikosseuraamuslaitos 2022e. Riihimäen vankila. Viitattu 21.2.2023. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/riihimaenvankila.html#>

Rikosseuraamuslaitos 2022f. Strategiakartta 2022-2025. Viitattu 30.4.2023. https://www.rikosseuraamus.fi/material/collections/20220704115903/HkfF8Xtk9/Strategiakartta_2022_-_2025_saavutettava_Valmis.pdf

Rikosseuraamuslaitos 2023a. Vankilat. Viitattu 29.3.2023. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat.html>

Sampo 2023. Operatiiviset riskit. Viitattu 13.4.2023. <https://www.sampo.com/fi/tietoa-meista/riskienhallinta/operatiiviset-riskit/>

Suomen perustuslaki 731/1999. Viitattu 21.11.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Tutkintavankeuslaki 768/2005. Viitattu 29.11.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050768>

Valtioneuvoston asetus Rikosseuraamuslaitoksesta 290/2022. Viitattu 30.4.2023.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20220290>

Valtionvarainministeriö. 2017. Ohje riskienhallintaan. Vahti 22/2017. Helsinki. Viitattu

29.3.2023. [https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/han-](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80013/VM_22_2017.pdf)

[dle/10024/80013/VM_22_2017.pdf](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80013/VM_22_2017.pdf)

Vankeuslaki 767/2005. Viitattu 29.11.2022. [https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767)

[tasa/2005/20050767](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767)

Julkaisemattomat

Haastateltava A. 2022. Haastattelu 27.12.2022. Skype-haastattelu.

Haastateltava A. 2023. Sähköpostikeskustelu. 28.4.2023.

Haastateltava B. 2022. Haastattelu 21.12.2022. Skype-haastattelu.

Haastateltava B. 2023. Sähköpostikeskustelu. 28.4.2023.

Haastateltava C. 2022. Haastattelu 16.12.2022. Kerava.

Haastateltava C. 2023. Sähköpostikeskustelu. 28.4.2023.

Haastateltava D. 2022. Haastattelu 19.12.2022. Skype-haastattelu.

Haastateltava D. 2023. Sähköpostikeskustelu. 28.4.2023.

Helsingin vankila. 2021. Yksikön toiminnan lainmukaisuuden omavalvonta: arviointidokumentti.

Helsingin vankila. 2022. Yksikön toiminnan lainmukaisuuden omavalvonta: arviointidokumentti.

Hämeenlinnan vankila. 2021. Yksikön toiminnan lainmukaisuuden omavalvonta: arviointidokumentti.

Hämeenlinnan vankila. 2022. Yksikön toiminnan lainmukaisuuden omavalvonta: arviointidokumentti.

Keravan vankila. 2021. Yksikön toiminnan lainmukaisuuden omavalvonta: arviointidokumentti.

Keravan vankila. 2022. Yksikön toiminnan lainmukaisuuden omavalvonta: arviointidokumentti.

Keskushallintoyksikkö. 2022a. Laillisuusvalvonnan vuosiraportti 2021.

Keskushallintoyksikkö. 2022b. Riskienhallinta 2022: Puolivuosisiraportti.

Oikeusyksikkö. 2023. Oikeusyksikön vuosiraportti 2022.

Riihimäen vankila. 2021. Yksikön toiminnan lainmukaisuuden omavalvonta: arviointidokumentti.

Riihimäen vankila. 2022. Yksikön toiminnan lainmukaisuuden omavalvonta: arviointidokumentti.

Rikosseuraamuslaitos 2022g. Omavalvonta vankiloissa 2022: koulutus.

Rikosseuraamuslaitos 2022h. Sisäinen laillisuusvalvonta Rikosseuraamuslaitoksessa.

Rikosseuraamuslaitos 2023b. Rikosseuraamuslaitoksen riskienhallinnan toimintaohje.

Kuviot

Kuva 1: Rikosseuraamuslaitoksen strategiakartta vuosille 2022-2025 (Rikosseuraamuslaitos 2022a).	9
Kuva 2: Oma-valvontamenetelmän prosessikaavio (Rikosseuraamuslaitos 2022h, 35).	11
Kuva 3: Oikeusasiamiehelle saapuneet ja ratkaistut kantelut vuosina 2012-2021 (Oikeusasiamies 2021, 243).	15
Kuva 4: Oikeusasiamiehen toimenpideprosentti vuosina 2012-2021 (Oikeusasiamies 2021, 243).	16

Taulukot

Taulukko 1: Teemahaastattelun tulostaulukko	32
Taulukko 2: Dokumenttianalyysin tulostaulukko	35

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelukysymykset	50
Liite 2: Haastateltavien taustamuuttajat	51

Liite 1: Teemahaastattelukysymykset

1. Miten omavalvonta toteutuu vankilassanne?
2. Miten selkeäksi koet omavalvontaprosessin vankilassanne?
3. Miten virkamiehillä riittää työaika toteuttaa omavalvontaa muiden tehtävien ohella vankilassanne?
4. Millaisia mahdollisia haasteita omavalvonnassa on havaittu vankilassanne?
5. Miten virkamiehet perehdytetään omavalvontaan vankilassanne?
6. Millaisia ovat omavalvonnan vaikutukset vankilassanne?
7. Miten omavalvonnan toteuttamista valvotaan vankilassanne?
8. Miten omavalvontaa voisi kehittää vankilassanne?

9. Miten koet omavalvonnassa käytettävien työvälineiden toimivuuden vankilassanne?
10. Millaisena koet omavalvonnan käsikirjan toimivuuden vankilassanne?
11. Miten koet muun oikeusyksikön tuottaman materiaalin toimivuuden vankilassanne?
12. Miten koet vuosittaisen arviointikeskustelun toimivuuden vankilassanne?
13. Minkälaisia toimenpiteitä arviointikeskustelun pohjalta on tehty vankilassanne?
14. Miten koet omavalvonnassa käytettävien työvälineiden tarkoituksenmukaisuuden vankilassanne?
15. Miten työvälineitä voisi kehittää vankilaan sopivammaksi?

16. Millainen on vankilanne toimintakulttuuri omavalvonnassa?
17. Millaista suhtautuminen omavalvontaan on vankilassanne?
18. Millaisia ovat asenteet omavalvontaa kohtaan vankilassanne?
19. Millaista on keskustelu omavalvonnan mahdollisista ongelmakohtista vankilassanne?
20. Millaista on virkamiesten sitoutuminen omavalvontaan vankilassanne?
21. Millainen on omavalvonnan merkitys vankilassanne?
22. Miten omavalvonnan toimintakulttuuria voisi mahdollisesti kehittää vankilassanne?

Liite 2: Haastateltavien taustamuuttajat

Haastateltavien taustamuuttajat

Haastateltava A: Ikä 46, sukupuoli mies, koulutus valtiotieteet kansainvälinen talous (YAMK), virkanimike: Yksikön päällikkö, työkokemus rikosseuraamusalalla 17 v. Haastateltava A on toiminut yksikössä omavalvonnan vastuuhenkilönä, jossa omavalvontamenetelmää pilotoitiin, joten hänellä yksi vuosi enemmän kokemusta omavalvontamenetelmästä.

Haastateltava B: Ikä 37, sukupuoli nainen, koulutus oikeustieteen maisteri, virkanimike yksikön päällikkö, työkokemus rikosseuraamusalalla 18 v. Haastateltava B on toiminut Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen lakimiehenä, ja kouluttanut yksiköiden virkamiehiä oikeudellisissa asioissa.

Haastateltava C: Ikä 52, sukupuoli mies, koulutus Sosionomi (YAMK), virkanimike apulaisjohtaja, työkokemus rikosseuraamusalalla 30 v 2kk. Haastateltava C on ollut omavalvontamenetelmää kehittäneessä projektityöryhmässä.

Haastateltava D: Ikä 39, sukupuoli mies, koulutus Sosionomi (AMK), virkanimike apulaisjohtaja, työkokemus rikosseuraamusalalla 11 v.